קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס' 5

חודש אלול תשפ"ד

או"ח הלכות עירובין

סימן שסג סעיפים כט - עד הסוף,

סימן שסד, וסימן שסה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף כט

מקור הדין הוא בגמ' דף ח.], ושם חילקו בין אשפה דרבים דלא חיישינן בה שמא תתפנה, לבין אשפה דיחיד, דחיישינן שמא תתפנה ותתבטל המחיצה ויטעו לטלטל כמו שהורגלו בזמן שהאשפה היתה שם. וכן נפסק להלכה, דבאשפה דרבים לא חיישינן, ובאשפה דיחיד חיישינן.[1]

שמא יעלה הים שרטון

בגמרא נחלקו אם חיישינן שמא יעלה הים שרטון או לא, ולענין הלכה הב"י נקט שהרי"ף והרמב"ם הקלו, ולכן נקט השו"ע לקולא. והדרכי משה כתב דיש לחוש לשיטת רש"י והרא"ש והרשב"א שחששו לשרטון, ופסק כן ברמ"א. וכתב המשנ"ב [ס"ק קכא] דהסכימו האחרונים להחמיר כהרמ"א.

ויש בנידון זה דחשש שרטון כמה פרטים בפוסקים:

א] בעיקר החשש של העלאת שרטון, מרש"י והאו"ז והטור מבואר שהחשש הוא שמא השרטון יבטל את מחיצות המבוי, ומעתה יהא דין המבוי כרשות הרבים או ככרמלית.[2] ובמ"מ [פי"ז ה"ה] משמע שפירש שגם אחרי השרטון ישארו גידודים גבוהים י"ט וישאר המבוי מוקף מחיצות, אלא החשש הוא שמא יטלטלו מהמבוי אל השטח החדש שנוצר ע"י השרטון.[3]

וכתב המג"א [ס"ק לא] דנפק"מ במחלוקת הנ"ל בביאור חשש דשרטון אם סגי לתקן את המקום שבו כלה המבוי לים ע"י צוה"פ או לחי, דלפי רש"י וסיעתו ה"ז מותר, דמעתה גם אם יעלה שרטון יש מחיצה למבוי. אך לפי המ"מ בעינן דוקא מחיצה המונעת גישה אל החלק שבו עלול להיות שרטון, וכמו שעשה מרימר שחסם את המקום הזה ברשתות.

להלכה: משמע במג"א שנקט לקולא כרש"י וסיעתו, וכן כתב בשער הציון [ס"ק צט].

ב] **חשש העלאת שרטון בנהר**

עיין ט"ז [ס"ק כ] שכתב דגם בנהר יש את החשש של שרטון, אמנם המג"א [ס"ק לא] והא"ר והתו"ש כתבו דממשמעות רש"י והרא"ש יש ללמוד שרק בים קיים חשש זה ולא בנהר, וכן נקט לדינא המשנ"ב [ס"ק קכא].

אמנם הוסיף המג"א דיש להזהר שלא יהא שיעור פירצה בין מחיצות המבוי למחיצות הנהר, שאם מחיצת הנהר רחוקה יותר מעשר אמות נמצא שהמבוי פרוץ ביותר מעשר, וכמבואר בתוס' [דף כד: ד"ה לעביד].[4]

ביאורים והערות

1. גם הרמ"א לא נחלק אלא לענין חשש שרטון, וכפי שיובא להלן, אבל לענין אשפה שוין השו"ע והרמ"א להקל באשפה דרבים ולהחמיר בשל יחיד, דכן הוא בראי"ש ובטור.

2. בשו"ת זרע אמת [או"ח סי' שסג] כתב לדייק מלשון הטור דאף באופן שע"י השרטון לא יהפוך המבוי לרה"ר אלא לכרמלית חששו לשרטון ואסרו, ולא אמרינן דהוי גזירה לגזירה.

3. כן פירש המג"א את דברי המ"מ, שגם אחרי שיעלה השרטון ישאר גידוד גבוה י"ט. והבית מאיר האריך לחלוק על פירוש זה בדברי המ"מ, וכתב דיותר נראה כפירוש המהרי"ט [שו"ת סי' צד], שכתב דדעת המ"מ היא דים עמוק י"ט חשיב מחיצה אף אם אין הגידוד י"ט כלל, וגם אין מדרון מתלקט ד"ט מתוך ד"א, אף לא מתחת למים, דעצם הים הוא המחיצה, ולכן כאשר עלה שרטון ונתייבש הים ממילא אין כאן מחיצה כלל והמבוי פרוץ. אמנם ציין הב"מ שבירושלמי המובא בסוף דברי המג"א הים הוא כמפולש לכרמלית.

4. ואף שפירצת מבוי דבקעי בה רבים פוסלת בד' טפחים, צ"ל דהמג"א קאי על מבואות שבימינו שאין בתים וחצירות פתוחים להם, שדינם כחצרות שאין פירצה פוסלת בהן אלא ביותר מעשר. [ותוס' דף כד: איירו בפירצה דלא בקעי בה רבים, עיי"ש דמיירי במקום של נהר]. וכבר העיר כך הבית מאיר, שאם היתה פירצה דבקעי בה רבים במבוי גמור הרי היא פוסלת בד"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכעין זה כתב המשנ"ב [ס"ק קכא] לענין מבואות הפתוחים לנהרות המתייבשים בקיץ, שאם אין מדרון המתלקט י"ט מתוך ד"א אסור לטלטל בהם אף קודם שנתייבשו דכל שעה חיישינן שמא יתייבשו, וכתב שהשיעור הפוסל הוא ביותר מעשר אמות. והחזו"א [סי' סה ס"ק ס] הוסיף שאם מיירי במבוי שיש בו בתים וחצירות, אזי פרצתו בד' טפחים אם בקעי בה רבים.

<u>בדברי המג"א ס"ק לא בשם המהרי"ט</u>

כתב המג"א [ס"ק לא] דהעיר קושטינטינא אע"פ שפרוצה לים בכמה מקומות יותר מעשר, כסתום דמי, ומקורו במהרי"ט. ופירש במחצית השקל שטעמו של המהרי"ט הוא משום שפסק כהרי"ף והרמב"ם דלא חיישי שמא יעלה הים שרטון.

והבית מאיר העיר דעיקר טעמו של המהרי"ט הוא משום דסובר שים עמוק י"ט הוי מחיצה אף כשאין בו גידוד י"ט [אלא דבעינן נמי לפסוק דלא חיישינן לשרטון, דאם חיישינן לשרטון א"כ תיבטל מחיצת הים].

<u>בדברי המג"א ס"ק לא בשם הריב"ש</u>

עיין מג"א שכתב בשם הריב"ש שמבוי מפולש לכרמלית צריך צוה"פ, וההיא דמבוי שצידו אחד ים לא מיירי שהיה מפולש בשני ראשיו, אלא היו לו ג' מחיצות ומשני צדדיו היה פרוץ קצת בצד אחד לים ובצד אחד לאשפה, והוסיף המג"א "אבל משמעות הפוסקים דאפילו מפולש לגמרי לים שרי", [וציין לריש סי שסד].

והבית מאיר כתב לתמוה על דברי המג"א דבסימן שסד מבואר בפשיטות ברמ"א דמבוי המפולש משני צדדיו לכרמלית צריך צוה"פ ולחי כשאר מבוי מפולש, ולא מצינו מי שיחלוק בזה. והריב"ש כתב דבריו רק לאפוקי מהשואל שסבר דמיירי במבוי מפולש משתי רוחות לכרמלית. והשיב לו הריב"ש דמיירי במבוי סתום שיש לו ג' מחיצות, וכרש"י, אלא שרש"י העמיד שהים והאשפה היו המחיצות, והריב"ש ייפה דבריו דמיירי שהיו מחיצות ממש רק שהיו בהן פרצות, אך אין כאן מחלוקת כלל.

<u>האם בקיעת הספינות מבטלת את מחיצת הגידוד של הים</u>

עיין מג"א [ס"ק ל] שהקשה דמשמע דלולי העלאת השרטון מהוה הים מחיצה [והיינו הגידוד בגובה י"ט שמתחת למים, א"נ המדרון המתלקט י"ט בתוך ד"א שמתחת למים], ולמה אין בקיעת הספינות מבטלת את המחיצה כדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא. וציין המג"א לתוס' [דף כב: ד"ה דילמא] שכתבו שרבים מבטלין מחיצה הנעשית מידי שמים.

אמנם להלן [סימן זה ס"ק מ] כתב המג"א דאפשר שלא אמרינן הך דינא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא בשישים ריבוא כשיעור רשות הרבים, דכן נקט המג"א [סימן שמה ס"ק ז] דאין רה"ר אלא בששים ריבוא, וכן נקט החזו"א [סי' קח ס"ק יב] דדין אתו רבים ומבטלי נאמר רק ברבים העושין רשות הרבים, וכן נקט בשו"ת בית אפרים. ובשו"ת משכנות יעקב החמיר בזה, ועיין גם להלן בשם הבית מאיר.

<u>גם הביה"ל להלן [סעיף לו ד"ה הוי] כתב שהאחרונים לא ניח"ל בזה.</u>

והבית מאיר [תחילת הסעיף] הקשה על המג"א דלא מצינו דין רבים מבטלים מחיצתא אלא כשהרבים נכנסים במחיצה זו ויוצאים במחיצה זו, אבל אם הצד השני סתום והרבים נכנסים דרך מחיצה זו ויוצאים בה זה לא מיקרי בקיעת רבים, וכעי"ז כתב גם הגר"ז [סי' שמה קו"א ס"ק ב].[5]

ביאורים והערות

5. ובסגנון אחר יש להקשות דכיון שיש למבוי זה ג' מחיצות שלימות שבהן אין הרבים בוקעים, א"כ מה בכך שרבים בוקעים במחיצה רביעית סו"ס המבוי הוי רה"י דאורייתא, וממילא גם הבקיעה במחיצה הרביעית לא תגרע כלל. ומהגר"ז [סי' שמה קו"א ס"ק ב] משמע

קנין הלכה

מראי מקומות

והמשנ"ב [ס"ק קיח] הביא שבשו"ת כנסת יחזקאל ובספר חמד משה כתבו לחלוק על המג"א, ועיי"ש כמה טעמים שונים לזה:
א] בשו"ת כנסת יחזקאל כתב דאף שתום' [דף כב:] כתבו דמחיצה העשויה בידי שמים מתבטלת ע"י בקיעת רבים לכו"ע, היינו דוקא כששטח הרשות יותר מבית סאתיים, אבל ברשות קטנה מבית סאתיים לא אמרו תום' את דבריהם.[6]
ב] החמד משה כתב דלא אמרו תום' את דבריהם אלא במחיצה בידי שמים העומדת במקום מופקר לרבים דבזה כתבו דאף לרבנן דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, מחיצה כזו שנעשית בידי שמים מתבטלת, אבל במבוי שיש לו בעלים מיוחדים שבידם למחות באדם זר שלא יעבור כאן, אין בקיעת הרבים מבטלת את המחיצה.

השער הציון [ס"ק צד] ציין שדברי הכנסת יחזקאל הובאו בכמה אחרונים שנראה שהכריע כדבריו. ועוד ציין השעה"צ לדברי הריטב"א והרמב"ן החולקים על התום', ולשיטתם גם מחיצה העשויה בידי שמים אינה מתבטלת ע"י בקיעת הרבים לפי רבנן הסוברים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא.
ומשמע דמטעם זה נקט המשנה ברורה להקל דאף במקום בו בוקעות הספינות אין המחיצה בטלה.
אמנם הבית מאיר [סימן זה סעיף לו] הקשה עוד, אמאי הוצרך המג"א להביא את דברי התום' [דף כב:] שכתבו שבמחיצה העשויה בידי שמים גם רבנן מודים דרבים מבטלי למחיצה, והרי השו"ע [סי' שסד ס"ב] פסק כהרי"ף, שפסק כר' יהודה דבכל מחיצה אמרינן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וא"כ לכאורה תקשה קושית המג"א דרבים יבטלו את המחיצה, ואין מקום לתירוץ הכנס"י הנ"ל, דתירוצו בא לחלק רק בשיטת התום' הנ"ל במחיצה עשויה בידי שמים.
והבית מאיר עצמו כתב [סעיף לו] דאף אם ננקוט שלדין אתי רבים לא בעינן בקיעה של שישים ריבוא, מ"מ בעינן שיהא המקום מופקר לרבים, אך מבוי שהוא בבעלות בני המבוי ואם ירצו הרי הם מעכבים את הרבים מלהכנס, אין כאן דין אתי רבים ומבטלי מחיצתא כלל. [ולכאורה דברי הב"מ הם כדברי החמד משה שהובאו לעיל].

העולה מכל זה:
א. דעת המג"א שהספינות העוברות מעל הגידוד של הים מבטלות מחיצת הגידוד, גם לרבנן דס"ל דבעלמא לא אתי רבים ומבטלי מחיצתא.
ב. הכנסת יחזקאל כתב שאם שטח המבוי אינו עולה על בית סאתיים ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצתא לרבנן, אף שהמחיצה נעשית בידי שמים.
ג. החמד משה וכן הבית מאיר כתבו דכיון שהמבוי שייך לבני המבוי ואינו מופקר לרבים, לא שייך בו כלל דין זה של אתו רבים ומבטלי מחיצתא.
ד. ולפי המג"א [להלן ס"ק מ] אפשר שלא נאמר דין אתו רבים אלא בשישים ריבוא.

ביאורים והערות

שנקט בדעת המג"א דמדרבנן אמרינן שגם ברוח רביעית גרידא אמרינן דרבים מבטלי מחיצתא.
6. יש חידוש בדברים אלה של הכנסת יחזקאל, דלא מצינו חילוק בדאורייתא בין בית סאתיים לבין יותר מבית סאתיים, ולפי דבריו יהא כאן חילוק בדאורייתא שבמחיצה העשויה בידי שמים ושטח הרשות יותר מב"ס, הרבים מבטלין את המחיצה ואין כאן רה"י מן התורה, ובבית סאתיים או פחות הוי רה"י דאורייתא. וגם מתבאר מדברי הכנס"י שאם שטח המבוי יהא גדול מבית סאתיים, מסכים הוא לדברי המג"א שהספינות מבטלות את המחיצה.

קנין הלכה

מראי מקומות

האם נשר מבטל מחיצה

המשנה ברורה [ס"ק קיח] הביא את דברי התו"ש ואת דברי הפמ"ג [מ"ז ס"ק כ] שכתבו דגשר מבטל מחיצה. וכן כתבו הנוב"י [תניינא או"ח סי' מב] והחיי אדם [כלל עא סי"ב], עיי"ש בנשמת אדם, וכן האריך להוכיח גם החזו"א [סי' קח].[7] והטעם דהגשר חשיב כפירצה הוא משום שהגידוד שתחת הגשר אינו ניכר מעליו, והוי כמבואר בתום' [עירובין דף פט.] לענין גגין הבולטים.

ולענין שיעור רוחב הגשר, כתבו התו"ש והפמ"ג שהפסול הוא רק כשרוחבו יותר מעשר אמות, דזהו שיעור פירצה בעלמא. אמנם בנשמת אדם כתב שאם הגשר מוליך למבוי דינו כפירצת מבוי דבקעי בה רבים ששיעורה בד' טפחים, וכן כתב גם בספר נזר ישראל [הובא בשעה"צ ס"ק צה] בדעת הנוב"י.[8]

האם קרישת הנהר בחורף מבטלת את המחיצה

הט"ז [ס"ק כ] והמג"א [ס"ק לא] נקטו בפשיטות שבחדשי טבת שבט בזמן שהנהר קפוא מתבטלת המחיצה שמתחת לקרח. והט"ז הוסיף להחמיר ולאסור את הטלטול בכל השנה כדי שלא יטעו לטלטל באותם שבועות שהנהר קפוא, אך המג"א אסר רק בזמן הקרישה. אמנם האבן העוזר כתב שאין הקרישה מבטלת את המחיצה כיון שסוף הקרח להיות נימוח מאליו, וראייתו מהמשנה באהלות [פ"ח מ"ה] דהגליד והכפור אינם נעשים אוהל להביא את הטומאה וכן אינם חוצצים בחלון. וכתב האה"ע דאם אינם נעשים אהל ומחיצה כ"ש שאינם מבטלין מחיצה אחרת.

ובשו"ת רע"א [מהדו"ת סי' ב] הביא את דבריו, וכתב דהסכימו עמו גם בשו"ת שבות יעקב [ח"ג סי כח] ובשו"ת שב יעקב [ח"א סי' יז], ולכן כתב רע"א דיש לסמוך על דברי האה"ע לענין תחומין [דהיינו שההולך ע"ג הקרח ייחשב כהולך למעלה מעשרה טפחים].

בדברי הביה"ל ד"ה ויש

כתב הביה"ל שאם הנהר מקיף את העיר מכל הצדדים ויש בו גידוד עשרה לכל האורך מ"מ אין לטלטל בעיר כיון שהיקף זה לא נעשה לדירה. והוסיף דאפילו אם יעשה עתה מחיצה ע"ג ההיקף הזה לא מהני, כמבואר בסי' שנח [ס"ח]. והחזו"א [סי' פח ס"ק לד] כתב שדברים אלו צע"ג שהרי מפורש בגמ' ובשו"ע שאם עשה מחיצה ע"ג התל ה"ז מועיל להיחשב כמחיצה לדירה, הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר.

סעיף ל

מקור הדין הוא בגמרא דף ח:, ונתבארו בפוסקים כמה דינים בענין קורה באלכסון:

א] הניח את הקורה באלכסון אסור לטלטל גם כנגד הקצה, כן כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק כא]. והטעם משום דמתוך שאסור לטלטל כנגד הארוך, נמצא שחלק הכותל הארוך הבולט כלפי חוץ אינו מכלל המבוי, ואין להניח שם קורה, דלא הוי קורה ע"ג מבוי.[9] והסכים לזה הביה"ל [ד"ה אינו], ודלא כדברי המחצית השקל שהובא שם.

ב] בתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון, כן כתב המהר"ם מרוטנבורג [פסקי עירובין סט"ן], והובא בראי"ש ובמרדכי.

ביאורים והערות

7. עיי"ש בחזו"א שהאריך לחלוק על בעל ספר שער ציון שכתב דגשר אינו מבטל את המחיצה שתחתיו.

8. בנוב"י עצמו לא נזכר כלל שיעור הפירצה.

9. עוד כתב הפמ"ג דיטעו וישתמשו עד כנגד הארוך, ועוד דאין היכר כ"כ כשהקנה באלכסון. [ולכאורה יש טעם נוסף, דאם אכן אסור לטלטל כנגד הארוך א"כ המבוי נפרץ במילואו למקום זה האסור, שהרי אין הקורה בין המבוי לבין כנגד הארוך].

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב הט"ז [ס"ק סא] הטעם משום דכאן לא יטעו לטלטל ברה"ר, דכיון שהכל בין כתלי המבוי אין זה נראה כלל כרה"ר.

ג] כאשר מניח את הקורה בתוך המבוי באלכסון האם קפדינן שהאלכסון לא יהא יותר מעשר אמות, הט"ז [ס"ק כא] צידד בתחילה דלא מהני ביותר מעשר אמות,[10] ואח"כ כתב דמלשון הטור והשו"ע משמע שגם ביותר מעשר מהני.

והמשנ"ב [ס"ק קכו] הביא שהק"נ והגאון יעקב כתבו לאסור ביותר מעשר אמות. אמנם הביה"ל [ד"ה יכול] ציין לירושלמי [שהובא בביה"ל לעיל מיניה ד"ה שצדו] שבאופן שמותר באלכסון ה"ז מותר אף ביותר מעשר אמות. והחזו"א [סי' עב ס"ק יב] כתב שאין להניח קורה באלכסון יותר מעשר אמות, משום שהשטח שמחוץ לקורה נידון ככרמלית, ונמצא שהמבוי פתוח לכרמלית ביותר מעשר, ולפתח כזה לא מהני קורה.

ד] עיין ביה"ל [ד"ה שצדו] שכתב שמפשטות הגמרא נראה שאף בשתים או שלש אמות נחשב לאלכסון והקורה פסולה, וכן סתימת הרמב"ם,[11] ומ"מ כתב הביה"ל דנראה ברור דאין להחמיר אלא כשנראה לעין כל שהקורה באלכסון, וא"צ שיהיה האורך שוה במדידה. והחזו"א [סי' עב ס"ק יד] כתב שנראה שצריך להיות שוה ממש במדידה, דאל"כ נמצא שכנגד הכותל הארוך יש רק ב' מחיצות ולא ג', ועוד שכל שניכר במדידה ניכר בראייה אלא שהוא טעות בני אדם, ומה שיך לתת בזה שיעור.

דין לחי במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר

כתב הב"י שאם העמיד לחי בקצה הכותל הארוך בודאי אינו מועיל, שהרי אין כנגדו כותל. ומבואר דפשוט להב"י שבלחי אחד לא אמרינן שהלחי יתיר באלכסון עד קצה הכותל הקצר.

ואם יעשה ב' לחיים, האחד בסוף הכותל הארוך והשני בסוף הכותל הקצר, דן בזה הב"י ונראה שדעתו להחמיר גם בזה, וכן כתב המג"א [ס"ק לב] בשם הרלב"ח. [והביא המג"א שהב"ח כתב דמהני ב' לחיים.[12] והט"ז (ס"ק כא) כתב דפשוט דלא מהני ב' לחיים, דאין שום דבר שמקשר ביניהם, אלא הלחי שבסוף הכותל הקצר מתיר כנגדו, והלחי האחר שאין כותל כנגדו אינו אלא כעין בעלמא, והוסיף הט"ז דגם בתוך המבוי לא מהני ב' לחיים באלכסון, והיינו במקום שצריך במבוי ב' לחיים כגון כשאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו]. גם המשנ"ב [ס"ק קכה] כתב בשם החיי אדם דבמקום שצריך ב' לחיים לא מהני באלכסון כלל.

שיעור הכותל הקצר

כתב החזו"א [סי' עב ס"ק ז] דכאשר מניח את הקורה באלכסון [ולהלכה היינו כשהוא בתוך כתלי המבוי] אפשר דבעינן שיהא אורך הקצר עולה על מחצית אורך הארוך, דאם לא כן אין דנים את הקורה כמתרת את רחבו של המבוי, אלא את ארכו של המבוי, דהחזו"א [סי' סה ס"ק כא] סובר שלחי וקורה מועילים רק בצד רוחב המבוי ולא בצד אורכו,[13] [דהא אין מבוי ניתר

ביאורים והערות

10. וכתב הפמ"ג [מ"ז] דבזה יתיישב מה שהביא הרי"ף את המימרא של רב כהנא שאין להתיר אלכסון יותר מעשר, ותמה הב"י דכיון שיש לפסוק כרבא שבאלכסון לא מהני כלל, א"כ מאי נפק"מ בהך מימרא דר"כ, הרי אף בפחות מעשר אסרינן. ולהאמור יש בזה נפק"מ בתוך המבוי דשרינן להניח קורה באלכסון, ומ"מ אסור ביותר מעשר אמות.

11. עיי"ש בביה"ל שהביא שבירושלמי [פ"א ה"ו] איתא דבפחות משלש אמות יכול להניח את הקורה באלכסון [ואיתא בירושלמי שאז מהני אף האלכסון יותר מעשר אמות]. אמנם החזו"א [סי' עב ס"ק יג] כתב שבירושלמי לא מפורש דמיירי בפחות מג' אמות, ונראה לפרש דמיירי בפחות מג' טפחים ומדין לבוד, וגם בזה נראה דהבבלי אינו סובר כן. וגם אפשר שהירושלמי סובר דלא בעינן קורה ע"ג מבוי ולכן סגי בתוך ג"ט למבוי.

12. הב"ח הוכיח דבריו מסעיף לא דמהני ב' לחיים באמצע המבוי, וצ"ע דהתם לא מיירי שהלחיים עומדים באלכסון.

13. והביה"ל [להלן סי' שסה ס"ב ד"ה צריך] הביא דבפמ"ג ובגר"ז ובאה"ע סוברים דלחי וקורה מועילים גם לפתח הנמצא בצד האורך של המבוי.

בלחי וקורה עד שיהא ארכו יתר על רחבו].

סעיף לא

עיקרי הנידונים שבסעיף זה אינו נוגע לדיני מחיצות אלא לדיני דיורין המבוארים להלן [מסי' שסו ואילך], ולכן הסעיף הזה יהיה מבואר יותר אחרי שילמדו סימן שצב [באיזה אופנים יכולים בני רשות אחת להתחלק זה מזה שלא יאסרו אהדדי גם כשלא עירבו יחד] וסימן שעח [דיני רגל המותרת במקומה אימתי אינה אוסרת שלא במקומה].

עיקר הא דיכולים בני מבוי להתיר רק את החצי הפנימי של המבוי ע"י עשיית לחי או קורה באמצע המבוי מבואר בגמרא [דף יד:], עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי, ויתבאר דין זה עוד להלן [סעיף לב], דבעינן שיהיו בחצר הפנימית של המבוי כל תנאי מבוי [שיהא ארכו ד' אמות לפחות וכו'].

מבואר במשנה ובגמרא [דף נט] שאם בני עיר הורגלו לערב יחד אין הם יכולים להתהלך ולערב את העיר לחצאין ע"י שיעשו ביניהם לחי או קורה. ונתבאר בגמ' [שם דף נט:] דה"ה דאין המבואות יכולים להתחלק מהעיר ע"י עשיית לחי וקורה ולהשתתף בפני עצמן, כיון שהורגלו כל בני העיר לערב יחד.

והקשו תוס' [שם ד"ה מבוי], והרא"ש [פרק ה סי' ט] דא"כ למה נתבאר [דף יד:] שאם עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי, והרי הורגלו בני כל המבוי לערב יחד.[14] וכתב הרא"ש בשם הירושלמי דכיון דמיירי שבני החצר החיצון של המבוי לא עשו לחי או קורה לפתחם והם אסורים לטלטל שם, אין הם אוסרים על הפנימיים, ויכולים הפנימיים לעשות שיתוף מבואות לחצר המבוי. אך אם עשו גם החיצוניים לחי או קורה בפתח המבוי, הרי החיצוניים והפנימיים אוסרים אלו על אלו עד שיערבו יחד. [והריב"ש (סי' תה) חילק ג"כ כנ"ל והוסיף בזה ביאור, דכאשר לא עשו החיצוניים לחי לפתחם אין הם בני רשות אחת עם הפנימיים, שהרי אינם יכולים לעשות עמהם שיתוף מבואות, "ואין רגל אוסרת אלא רשות אחת שיכולים לערב עמם"].

חילוק המבוי בפסין

כל הנ"ל הוא כאשר באו בני המבוי להתחלק זה מזה ע"י לחי או קורה שיעשו ביניהם, אבל כתב הרא"ש שם שאם יעשו ב' פסין משהו או פס ד"ט מצד אחד [כשאין רוחב הפתח יותר מעשר אמות] או שיעשו צורת הפתח ביניהם, יכולים הם להתחלק זה מזה אף שהורגלו לערב יחד, דאפילו חצר אחת יכולה להתחלק באופן זה.

עשו החיצונים לחי לפתחם אך הם אסורים בטלטול מסיבה אחרת

לענין מה שכתב הרא"ש דכאשר לא עשו החיצוניים לחי לפתחם אין הם אוסרים משום שהם אסורים לטלטל במבוי, דנו האחרונים בציורים אחרים שבהם החיצוניים עשו לחי לפתחם ומ"מ הם אסורים בטלטול:

א] אם בחלק החיצוני של המבוי דר נכרי ולכן אין החיצוניים יכולים לעשות שיתוף, כתב הגוב"י [מהדו"ת או"ח סוס"י לט] דגם באופן זה אין החיצוניים אוסרים על הפנימיים, דאף שעשו לחי מ"מ אסורים הם בטלטול מחמת הנכרי. אך החזו"א [סי' צה ס"ק יח] כתב דמסתבר דלא אמרו הראשונים דהיכי שאין יכול לערב יחד אינו אוסר אלא בחסרון מחיצות, דעי"ז לא חשיבי החצרות החיצוניות כפתוחות לחלק הפנימי של המבוי, אבל כשיש מחיצות רק שיש דיורים גויים, הגויים עצמם אוסרים שלא

ביאורים והערות

14. וכתבו הפמ"ג [מ"ז ס"ק כב] והמחצית השקל [ס"ק לג] שאפילו אם מעולם לא נשתתפו כל בני המבוי יחד דינם כהורגלו להשתתף יחד, כיון שדרך בני מבוי להשתתף בשיתוף אחד ולא להתחלק.

יוכלו לערב לחצאין.

ב] במקרה שלא דר נכרי בחלק החיצוני, אך לא נשתתפו בני החלק הזה ולכן הם אסורים לטלטל במקומן, לפי הנוב"י הנ"ל בסמוך נראה דאוסרים, דרק כשיש נכרי כתב דאין אוסרים, וכ"ש שלפי החזו"א הנ"ל אוסרים החיצוניים. אמנם בחידושי הגדול ממינסק למשניות [הנקראים בשם "יתרון האור" פ"ט עירובין בסוף הדברים] כתב שמדברי הגר"א [סימן שסד ס"ב] וכן מדברי הפמ"ג [שם] והובאו גם בביה"ל [סי' שפד ס"א ד"ה אינו] מתבאר שגם באופן זה אין החיצוניים אוסרים על הפנימיים, ורק כשנשתתפו בני החלק החיצון לעצמם אז הם אוסרים. [וכ"כ גם בחידושי הגהות לטור סי' שצב בשם מהרל"ח]. אמנם עיי"ש בדברי הגדול ממינסק לתמוה על זה דפשטות הראשונים והטוש"ע היא דבכל גוונא אוסרים, כל שיכולים לערב לעצמן.

<u>חילוק המבוי בפסין כשיש להם זכות דריסת הרגל זה על זה</u>

עיין בב"י שהביא דברי הריב"ש [סי' תה] שכתב לחלוק על כל הנ"ל, דם"ל דאפילו צוה"פ אינה מועילה לחלק את המבוי שלא יאסרו אלו על אלו, דהרי חצרות הפתוחות למבוי אוסרות את המבוי אף שיש בין החצר למבוי צורת הפתח. והב"י כתב דאין לדחות את דברי כל הראשונים מכח דברי הריב"ש, אלא מירי באופן שאין לאלו על אלו דריסת הרגל. וכן כתבו התו"ש והפמ"ג [מ"ז ס"ק כב], וכן העתיק המשנה ברורה [ס"ק קל].

אמנם לפי"ז צריך להעמיד באופן שיש פתח נוסף מהמבוי שדרכו יכולים הפנימיים לצאת, דאם איירי במבוי סתום א"כ בע"כ יש לפנימיים דריסת הרגל על החיצוניים. והחזו"א [סי' צה ס"ק י] כתב דאף באופן שהמבוי סתום ג"כ לא אסרי אהדדי. והטעם משום דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, ואף שחצר אוסרת במבוי אם לא נשתתפו בו אף כשעירבה לעצמה והיא רגל המותרת במקומה, התם שאני דנהי שעירבה ויש לה שימוש בחצר, מ"מ המבוי הוא רשות שתשמישו שונה מהחצר, ולכן החצר זקוקה למבוי גם כשהיא מותרת במקומה, אבל ב' חצרות זו לפנים מזו, שתשמיש שתיהן שוה, בזו אמרינן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת בחצר השנייה. וה"ה שני מבואות זה לפנים מזה ונשתתפו כל אחד בפ"ע, אין האחד אוסר על השני אף כשיש לו דריסת הרגל עליו, דכיון שתשמיש שני המבואות שוה, אמרינן בזה את הכלל שרגל המתרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה.

גם הבית מאיר כתב דסעיף דידן מיירי במבוי סתום, וע"ע בגר"ז [סי' שצב ס"ה] במש"כ במוסגר.

<u>מג"א ס"ק לד</u>

כתב המג"א בשם הריב"ש [סי' תה] שעיר מוקפת חומה ויש בכל שעריה דלתות הראויות להנעל, ורק בפתח אחד אין דלתות, אותו פתח לא גרע מלחי וקורה, ונמצא שכל העיר מוקפת כראוי, ולכן אין יכולים לערב את העיר לחצאין, כין שהורגלו לערב יחד, דכל העיר כמבוי אחד. אבל אם יש פירצה בחומה נמצא שאין העיר מוקפת, וה"ז כמו מבוי שלא עשו החיצוניים לחי לפתחם, שיכולים להכשיר את חצי העיר במחיצות.

<u>סעיף לב</u>

מקור הדין הוא בתוספתא פ"א ה"ח, שהובאה ברשב"א בעבודת הקדש ובמ"מ [פי"ז ה"כ], דכשם שלחי מועיל לחצי מבוי כן קורה מועילה לחצי מבוי.

והוסיף השו"ע [סעיף זה] דבין כשעשה לחי לחצי מבוי ובין כשעשה לה קורה, בעינן שבחצי המבוי הנתקן בלחי או בקורה יהיו כל תנאי מבוי [אורך ד אמות, ושיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו] ולא מהני חצי המבוי האחר להשלים תנאים אלה, כיון שהוא לא בכלל ההיתר.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב המשנה ברורה [ס"ק קלב] בשם הפמ"ג דאם עשו גם תיקון לחי או קורה לחצי המבוי השני, ובין שני המבואות יש רק לחי או קורה, ועירבו ביניהם, בזה מצטרף כל המבוי לקיום תנאי המבוי הנ"ל, כגון לאורך ד' אמות ולבתים וחצירות פתוחות לתוכו. ונסתפק הפמ"ג באופן שעשו החיצוניים לחי או קורה לפתחם, וגם עשו ב' לחיים או פס ד"ט בין שני חצאי המבוי ונתחלקו בזה לשני מבואות, ועשו שני המבואות שיתוף ביניהם, האם בעינן שיהיו תנאי מבוי בכל אחד משני המבואות שהרי נתחלקו ע"י הפסים לשניים, או דמתוך שבעיקרם הכל מבוי אחד וגם נשתתפו יחד, חזרו להיות כמבוי אחד שא"צ תנאי מבוי בכל אחד מהחלקים בפ"ע.

<u>סעיף לג</u>

מקור הדין הוא בגמ' דף י., ויסודו הוא דע"י פס שאורכו ד' אמות כשיעור מבוי הרי הוא מחלק את המבוי לשני מבואות שכל אחד מהם אין פתחו יותר מעשר אמות, ולכן כל אחד מהפתחים ניתר בלחי או בקורה.

אבל אם לא יהיה אורך הפס ד' אמות אין כאן חלוקה לשני מבואות, ואם באנו לדון שפס זה יחלק את פתח המבוי לשני פתחים נפרדים, הרי זה כמו שאמרו שם בגמרא דלא מהני לנעוץ קנה בעלמא ולחלק לשני פתחים דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, כמש"כ רש"י [שם ד"ה אין] והובא במג"א [ס"ק לה] ובמשנ"ב [ס"ק קלד].[15]

<u>פרטי דינים בצורת הפס ד'</u>

א] כתב החזו"א [סי' סט ס"ק ד] שאפשר לעשות את הפס ד' גם ע"י צוה"פ, אך כדי שלא תהא זו צוה"פ העומדת באויר, לכן בעינן שתהא צוה"פ זו עומד מרובה על הפרוץ עד הכותל האמצעי של המבוי.

ב] עוד כתב החזו"א [סי' סט ס"ק יב] דבעינן שכל אורך הד' אמות יהיו בתוך המבוי, אך מה שבולט מחוץ למבוי אינו נחשב.

<u>האם מבוי זה שנחלק לשנים ע"י הפס נעשה מעתה מבוי עקום ובעי צוה"פ</u>

כתב הרא"ש [פ"ק סי' יב] שאם בין קצה הפס לבין הכותל האמצעי יש יותר מעשר אמות, הרי דין המבוי הזה כמבוי עקום וצריך צוה"פ בעקמומיתו, ולכן יעשה צוה"פ מקצה הפס עד הכותל האמצעי, וכן העתיקו הטור ורבינו ירוחם.

והב"י תמה דכיון דקיי"ל כרב שמבוי עקום תורתו כמפולש והרי זה אף כשאין בעקמומית יותר מעשר, ולכן בשו"ע כתב בסתמא שצריך לעשות צוה"פ מן הפס אל קצה הכותל, והיינו אף כשאין שם יותר מעשר אמות.

והרמ"א הביא את שיטת הרא"ש והטור שדוקא ביותר מעשר הוי כמבוי עקום.

ועיין בט"ז [ס"ק כו] שהאריך לבאר את שיטת הרא"ש, דס"ל להרא"ש דאין כאן מבוי עקום כלל אלא מתחילה היה מבוי אחד רחב כ' ועכשיו נעשו ב' מבואות ישרים שכל אחד רחב י' אמות, ולכן בסתמא א"צ צוה"פ, ורק כאשר המרחק בין הפס לבין הכותל האמצעי הוא יותר מעשר אמות אזי כל מבוי נצרך לחבירו, ועל כרחנו לראות זאת כמבוי עקום.

ולדינא כתב המג"א [ס"ק לו] שהעיקר כסברת השו"ע שבכל גווני צריך צוה"פ, וכן הביא המשנ"ב. אמנם בביה"ל [ד"ה יותר] כתב שכיון שבסי' שסד [ס"ג] כתב רע"א שאין לדחות לגמרי את דעת הרשב"א הסובר דמבוי כמין אות ח אינו כמבוי עקום

ביאורים והערות

15. ובהגהת רע"א תמה למה צריך את הסברא של אתי אוירא דהאי גיסא וכו' [שעניינה לומר שגם מקום הקנה והפס עצמו נידון כאויר], תיפוק ליה ששני הפתחים ביחד הם יותר מעשר אמות. ולכאורה כוונת רש"י דלולי סברת אתי אוירא היה הקנה מחלק את הפתח לשני פתחים והיה כל פתח נידון בנפרד, וכיון שאין בו יותר מי' יהא ניתר בלחי וקורה, ורק מכח סברת אתי אוירא משוינן להכל כחדא פתח.

קנין הלכה

מראי מקומות

שתורתו כמפולש, לכן היה מקום לסמוך על סברת הריצב"א [תום' דף י: ד"ה עושה] דס"ל דאין כאן תורת מבוי עקום כלל, כיון ששני המבואות יוצאים לרה"ר אחת [ולפי הריצב"א אף ביותר מעשר א"צ צוה"פ], ועכ"פ לא להחמיר יותר מהרמ"א. [פי' לא להחמיר כהשו"ע להצריך צוה"פ גם בפחות מעשר אמות, אלא רק ביותר מעשר].[16]

<u>סעיף לד</u>

מקורו של סעיף זה הוא בגמרא דף י:, וכל האופנים הנזכרים בשו"ע של חלוקת הפס לפסים נפרדים מובאים שם בגמרא, וכלולים בהם יסודי הדינים של עומד מרובה על הפרוץ וכפי שכבר נתבאר לעיל [סי' שסב סעיף ח-ט].

ומה שכתב בשו"ע "ובלבד שיהא הפס יתר על האויר שבינו לבין הכותל" נתבאר גם בגמ' שאם הפס שוה לאויר שבצידו ה"ז פסול, אף למאי דקיי"ל דפרוץ כעומד כשר, דאמרינן אתי אוירא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל ליה לפס.
וכתבו הריטב"א והר"ן [שם בגמ' דף י:] דרק בציור הגמ' שהפתח שבצד האחר גדול מהפס [שהרי שיעורו עשר אמות], לכן הוא מצטרף עם הפתח האחר שהוא שוה להם ומבטלין לפס,[17] אך אם משני הצדדים הפתח שוה לפס לא אמרינן דאתי אוירא דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה, דנקטינן דפרוץ כעומד כשר.

<u>האם הפס יכול להתיר את הפתח הגדול מדין לחי</u>

כתבו תוס' [דף י: ד"ה ועושה] דבעינן לחי להתיר את הפתח, והאי פס לא מהני בתור לחי הואיל והוא מופלג מכותל המבוי ג"ט. גם רבינו יהונתן [דף ב: ד"ה מבוי] כתב דאחרי שעשה את הפס ונשאר פתח עשר מהני היתר קורה לפתח, ומבואר שהפס אינו יכול לשמש כלחי להתיר את הפתח.
והקשו האחרונים סתירה בדברי רבינו יהונתן, דלעיל [סעיף ו] הביא המג"א [ס"ק ה] בשמו דהטעם שלחי המופלג ג"ט מהכותל פסול, הוא משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וא"כ הכא שהפס גדול יותר מהאויר שבינו לבין הכותל ולא שייך לומר אתי אוירא, וכשר.
ונאמרו בזה כמה דרכים באחרונים:
א] רע"א [שו"ת סי' יח] כתב דמתוך שהפס נצרך להתיר את האויר שבצידו מדין עומד מרובה, אין הוא יכול לשמש גם כלחי לפתח הגדול, דאינו יכול לשמש ב' דברים כאחד.[18]
ולפי דברי רע"א נמצא, שבעלמא כשאין הפס נצרך להתיר מדין עומ"ר אפשר לפי רבינו יהונתן להניח לחי גם במופלג מהכותל, אם הלחי רחב יותר מהאויר שבצידו, ולפי תוס' [דף י:] בכל גוונא שהלחי מופלג ג"ט אינו מועיל.

ביאורים והערות

16. והחזו"א [סי' סה ס"ק כה] תמה על לשון תוס' [דף י:] והרא"ש והרמ"א שתלו דין זה רק בשיעור יותר מעשר אמות, דהא מסתבר דבדיני מבוי עקום אם הפרוץ בעקמימות מרובה על העומד הרי זה גרוע טפי מפירצה יותר מעשר, ואם כן בכל גווני שבין הפס לבין הכותל האמצעי יהיו יותר מד' אמות הו"ל פרוץ מרובה והו"ל מבוי עקום שתורתו כמפולש, והניח בצע"ג.
17. אמנם אם הפתח שמצד אחד קטן מהפס כמו בציור של הגמ' והשו"ע לא אמרינן שהפתח הגדול יצטרף אליו ויבטלנו, דכיון שהפס רבה עליו הרי הוא כמאן דליתי, ורק באופן שהפתח הקטן שוה לפס אמרינן שהפתח הגדול מצטרף אליו ומבטלין את הפס, דאף דפרוץ כעומד כשר מ"מ אין הפתח מתבטל כמאן דליתיה [עיין רש"ש דף י:].
18. וביאר בזה רע"א את הירושלמי [פ"א ה"א] שכתב שמבוי רחב טו אמה ירחיק ב' אמות ויעשה פס ג' אמות ומשהו, ואותו משהו עולה משום לחי. והחזו"א [סי' סט ס"ק יא המובא להלן] כתב דאפשר שכוונת הירושלמי שעושה את הלחי דק יותר מהפס כדי שיהא נראה כלחי. [ועיין עוד בחזו"א (שם ס"ק י) במה שכתב לתמוה על דברי רע"א].

קנין הלכה

מראי מקומות

ב] החזו"א [סי' סט ס"ק יא] כתב דענין לחי הוא כאשר הכותל והלחי מחוברים זה לזה כמין גא"ם [בין כשנראה מבפנים ובין כשנראה מבחוץ] ולכן כשהלחי מופלג מהכותל ג"ט אין כאן היכר של לחי כלל. ונקטו התוס' [דף י:] שזה אף כשהלחי [הפס] יותר גדול משיעור האויר שהוא מופלג מהכותל, דבעינן שיהא צמוד לכותל, ולכן צריך לעשות לחי מלבד הפס. וכתב החזו"א דנראה דיכול לחברו גם בצד של הפס, אך צריך לעשותו דק מהפס ואז יהא נראה מבפנים.[19]

<u>בדברי השו"ע שלא ישתמשו בני המבוי בפתח הקטן ויניחו את הגדול</u>

נידון זה שייך בעיקרו לסי' שסה [ס"א], שם נתבאר שאם מבוי נפרץ מצידו כלפי ראשו ולא נשאר פס ד"ט עד ראשו, נפסלו הלחי או הקורה שבפתח המבוי משום דשבקי בני המבוי את הפתח הראשי, ומקצרים דרכם דרך הפירצה החדשה.

[וכתב החזו"א (סי' סה ס"ק נו) שדין זה אינו רק באופן שרוב תשמישם בפתח הקטן, אלא דכל שקבעו תשמישם גם בפתח הקטן ה"ז מגרע את כוחו של הפתח הגדול, ונפסל תיקון המבוי].

<u>היכי דשבקי פיתחא רבא האם מהני צוה"פ לפתחא זוטא</u>

כתב השו"ע [ומקורו בהג"א על הרא"ש סי' יב] שאם שבקו בני המבוי פיתחא רבא ועיילי בפיתחא זוטא נפסל תיקונו של הפתח הגדול, אלא א"כ עשו צוה"פ לפתח הקטן. ובהגהת רע"א נתקשה מאי מהני צוה"פ לפיתחא זוטא סו"ס בני המבוי הולכין בו ונגרע כוחו של פיתחא רבא, ואיך יועילו בו לחי וקורה.

ונחלקו האחרונים ביישוב קושיא זו:

א] בהגהת תפארת שמואל [מהר"ש קאידנובר] שהובאה במשנה ברורה [ס"ק קנ] כתב להגיה שצריך לעשות צוה"פ לפיתחא רבא, כקושיית רע"א, והיינו דמתוך ששבקי פיתחא רבא נגרע כוחו ולא מהני בו לחי וקורה אלא צוה"פ.

ב] הלבוש והתו"ש [ס"ק כ] והגר"ז [סעיף מ] העתיקו את דברי השו"ע בלי הגהה אמנם הביה"ל [סי' שסה ס"א ד"ה אסור] דן לומר סברא, דכיון שע"י צוה"פ נחשבת הפירצה כסתומה לכן לא נגרע כוחו של פיתחא רבא מחמתה. ועיין בחזו"א [סי' סה ס"ק עד] שהסכים לסברא זו, דלא נגרע כוחו של פיתחא רבא אלא כשהולכין דרך פרצות שמן הצד, אך אם הצד גדור אין זה מגרע פיתחא רבא אף כשבפועל הולכין שם, ולכן גם ע"י צוה"פ חשיב כגדור.

<u>סעיף לה</u>

מקור הדין הוא במרדכי סי' תעח ובהגמי"י פי"ז אות ב, ופשוט הוא דכיון שקנה קנה פחותים מג"ט נידונים כלבוד ה"ז כפס שלם.

<u>סעיף לו</u>

מקור הדין הוא בגמ' שבת דף ק., ופירוש התיבות מבוי שהוא "שוה לתוכו", היינו שפתח המבוי שוה לתוך המבוי וממנו יורד מדרון לרשות הרבים. ופירוש התיבות "שוה לרשות הרבים" היינו שפתח המבוי שוה לרשות הרבים ומשם יורד מדרון אל המבוי. [וזו כוונת רש"י בפירושו שכתב "שכניסת המבוי מן הפתח ולפנים גבוה כקרקע רה"ר ברוחב אמה או חצי אמה, ואח"כ הוא נעשה מדרון לצד דופן האמצעי"].

שיעור "מתלקט י"ט מתוך ד' אמות" נתפרש לעיל [סי' שמה ס"א], ועי"ש שנחלקו אם מודדים את הד' אמות בשיפוע עצמו או

ביאורים והערות

19. ובספר גאון יעקב [דף י:] כתב לחלק בין אם הלחי ממעט מעשר אמות שבזה כשר גם במופלג מהכותל אם שיעורו גדול מהאויר, לבין הציור של הגמ' שגם אחרי הפס נשארו עשר אמות.

קנין הלכה

מראי מקומות

בקו אויר.

ביה"ל ד"ה הוי

כתב הביה"ל שלא העתיק את דברי המג"א [שהרבים מבטלים את המדרון הואיל ונעשה בידי שמים] משום שכמה אחרונים חולקין עליו. עיין לעיל [סעיף כט] דהכוונה לתשובת כנסת יחזקאל [סימן א-ב] שכתב דהא דרבים מבטלין מחיצה ביד"ש הוא רק כשהשטח יותר מבית סאתיים, וכתב שם בשעה"צ [ס"ק צד] דכמה אחרונים העתיקו את דברי הכנס"י והחמד משה, שכתבו דלא אמרו תום' דמחיצה ביד"ש מתבטלת אלא כשהמקום מופקר לרבים ולא כשהוא שייך לבני מבוי וכיו"ב, וכעי"ז כתב גם הבית מאיר. ועי"ש עוד שהובאו הערות נוספות מהאחרונים בנידון זה.

עוד כתב הביה"ל שלא ניחא לאחרונים במה שכתב המג"א לדון דאפשר שלא נאמר דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא בשישים ריבוא. ועיין לעיל [סעיף כט] שהבאנו שנחלקו בזה גדולי האחרונים, ושדעת החזו"א כהמג"א.

בענין מבוי שהוא מדרון לתוכו, עיין חזו"א [סי' קיא ס"ק ב] שכתב דרשות היחיד היא מתחילת השיפוע למעלה ולא רק מקצה השיפוע למטה בקרקע המבוי. [ולעיל (סי' סה ס"ק ע) נסתפק בזה החזו"א, וכתב רק שלפי הגר"א נראה כנ"ל שרה"י היא מתחילת השיפוע, אמנם בסי' קיא [הנ"ל] נקט כן החזו"א בפשיטות, וכן העתיק בשונה הלכות [כאן ספ"א].

<u>סימן שסד</u>

<u>סעיף א</u>

מקור הדין של מבוי המפולש הוא בגמרא דף ו:, ועיי"ש שנחלקו ת"ק וחנניה בדין זה, דלפי ת"ק מבוי מפולש ניתר בצוה"פ מצד אחד ולחי או קורה מצד שני, ולפי חנניה אינו ניתר אלא בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן, ופירשו בגמרא דהך דלת אינה צריכה שתהא נעולה בלילה אלא די בכך שהיא ראויה להינעל.

<u>להלכה</u> נחלקו בזה הראשונים:

א] הרי"ף והרמב"ם והרא"ש פסקו כת"ק דסגי בצוה"פ ולחי.

ב] הר"ח, הרשב"א והריב"ש פסקו כחנניה דבעינן דלת ולחי. [וכתב המ"מ בשם הרשב"א דדוקא במפולש משני צדדים לרה"ר הצריכו דלת, אך אם מפולש מצד אחד לכרמלית די בצוה"פ ולחי].

<u>מבוי המפולש משני צדדיו לכרמלית</u>

כתב הרמ"א שגם מבוי המפולש משני צדדיו לכרמלית דינו כמבוי המפולש ובעי צוה"פ ולחי, ומקורו בשו"ת הריב"ש [סי' תה]. אמנם עצם הדין מפורש בגמרא [דף ז.] וכבר כתב כן גם הרשב"א [עבודת הקודש ריש שער ב].

<u>מבוי המפולש לקרפף יותר מבית סאתיים</u>

כתב הריב"ש [סי' תה] שגם מבוי המפולש לקרפף יותר מבית סאתיים דינו כמפולש לכרמלית, וכן כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] והביא דבריו הביה"ל [ד"ה וצדו].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>מבוי המפולש לחצר שאינה מעורבת</u>

כתב בהגהת סמ"ק [סי' רפ אות יא] ובטור ובשו"ע שחצר שאינה מעורבת אינה נידונת ככרמלית לענין דיני מבוי מפולש, אלא דינה כרשות היחיד גמורה, ולכן אין כאן תורת מבוי המפולש כלל.[20] וכתב בשו"ע דסגי בלחי או קורה משני צידיו. [והב"ח דייק מלשון הגהת הסמ"ק שבצדו של המבוי הפונה לחצר בעינן דוקא לחי, שעושה קצת סתימה, ולא סגי בקורה, ורק בצד האחר הפונה לרה"ר מהניא גם קורה, והביא המג"א את דבריו ומשמע דהסכים עמו. והמשנ"ב העתיק בסתמא את דעת השו"ע, שכן כתבו גם הט"ז והא"ר, והביא את דעת הב"ח והמג"א כיש מחמירים].

ונתבארו בפוסקים כמה פרטי דינים ביחס לתיקון המועיל בין המבוי לבין החצר שאינה מעורבת:

א] אם אותה חצר רגילה לצאת למבוי זה, כגון שאין לה פתח למבוי אחר, הרי בני החצר אוסרין במבוי אף אם יש ביניהם צוה"פ ודלתות, שהרי בני החצר רגילים שם וזו דרכם לילך למבוי, ובכה"ג אין היתר אלא ע"י שיתוף שישתתפו ביניהם בני המבוי עם בני החצר הזו.

ב] ורק באופן שיש לחצר זו פתח למבוי אחר, ואינה רגילה במבוי זה, ואנו באים לדון ולאסור את המבוי משום דנפרץ לרשות האסורה לו, בזה מהני תיקון לחי [ולענין קורה נחלקו הפוסקים וכנ"ל].

ג] אם החצר עירבה לעצמה אך לא נשתתפה עם המבוי, בזה הביא הביה"ל [ד"ה שאינה] שנחלקו הפוסקים: א) הט"ז [ס"ק א] כתב שבזה אין צריך אפילו לחי וקורה בין המבוי לבין החצר.[21] ב) והגר"א והפמ"ג כתבו שאם החצר עירבה לעצמה ה"ז חמיר טפי ולא סגי בלחי או קורה בין המבוי לבין החצר אלא בעינן דוקא ב' פסין או פס ד', דכיון שבני החצר עירבו לעצמן והם משתמשים בחצר, א"א לחלק את הדיורים של מבוי ושל החצר זה מזה אלא ע"י תיקון חצר, וכדלעיל [סי' שסג סעיף לא], שאין לחלק מבוי באמצעו אלא ע"י ב' פסין או פס ד"ט.[22]

<u>האם חצר ניתרת בפסין משתי רוחות</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק ד] שאם אין למבוי תנאי מבוי המבוארים לעיל [סי' שסג סעיף כח] דינו כחצר, וחצר מפולשת אינה צריכה צוה"פ. וכתב המשנ"ב דחצר מפולשת לרה"ר משני צידיה ניתרת בפסין מב' רוחותיה, ונמצא שלחצר זו יש רק ב' מחיצות

ביאורים והערות

20. ועיין ביה"ל [ד"ה אין] שהביא בשם המאמר מרדכי שכתב שבתשובת הר"ן [שהובאה בב"י] משמע שסובר שחצר שאנה מעורבת דינה ככרמלית לענין זה, דמבוי המפולש לה בעי צוה"פ ולחי, וכן כתב התשב"ץ [ח"ב סי' כט]. והחזו"א [סי' סה סוס"ק לג] כתב דבעובדא דהר"ן י"ל דמיירי שהיו בעיר פרצות המבטלות ממנה דין רה"י.

21. דברי הט"ז לכאורה צ"ע, דמ"נ לגבי כלים ששבתו במבוי או בחצרות אחרות הפתוחות לו, ובא להעבירם לחצר הנ"ל אליה המבוי פרוץ, לכאורה אין צורך בשום תיקון גם כשהחצר אינה מעורבת, דחצרות ומבואות רשות אחת הן, ולגבי כלים ששבתו בבית מבתי המבוי הרי אסור להעבירם לחצר הנ"ל שלא נשתתפו עמו גם כשהיא מעורבת, וא"כ לגבי כלים אלו המבוי נפרץ למקום האסור לו ובעינן לחי [או קורה] להפסיק ביניהם.

22. עיין לעיל [סי' שסג סעיף לא] שהבאנו שבהגהות הגדול ממינסק על המשניות [הנקראות בשם "יתרון האור" פ"ט עירובין] תמה על הפמ"ג והגר"א שדבריהם הם דלא כהשו"ע שם, שמבואר בשו"ע ובראי"ש [שהוא מקור הדין], שכל זמן שלא עשה באמצע המבוי ב' פסין או פס ד"ט אוסרין בני המבוי אלו על אלו עד שיערבו יחד, גם באופן שהחצרות לא עירבו זו עם זו ולא נשתתפו במבוי והם אסורים שם, דכל שיכולים לערב הרי הם אוסרים זע"ז.

עוד יש להעיר דמה שנתבאר [שם בסי' שסג] שאין בני מבוי יכולים להתחלק זה מזה אלא ע"י פסין, הוא רק משום שהורגלו להשתתף יחד [או משום שבסתמא בני מבוי אחד מערבין יחד], אבל חצר זו שיש לה פתח למבוי אחר ואינה רגילה במבוי זה מהיכ"ת נימא דהוי כרגילה להשתתף עם המבוי הזה, וא"כ לכאורה בין אם חצר זו עירבה לעצמה ובין אם לא עירבה, אין מקום להצריך ב' פסין וסגי בלחי [או קורה וכנ"ל].

קנין הלכה

מראי מקומות

גמורות [שהעומד בהן מרובה על הפרוץ] ובשתי הרוחות האחרות יש פסין, אך הפרוץ שבהן מרובה על העומד, וכן כתב הגר"ז [סעיף ב]. אמנם כבר העיר החזו"א [סי' סה ס"ק לג] שבראשונים מבואר דחצר בעיא ג' מחיצות גמורות, ורק ברוח הרביעית מועילים פסין, וכן משמע בתוס' [דף צד. ד"ה מאי] וברשב"א [עבוה"ק שער א סי"ג] ובחידושי הר"ן [דף יא.], אמנם בחידושי הריטב"א [דף יא. ד"ה חצר] מבואר כהמשנ"ב, דחצר ניתרת בפסין משתי רוחות.

[והחזו"א ציין דבמשנ"ב עצמו (סי' שסב ס"ק מח) ובביה"ל (שם ד"ה פרוץ), מבואר דבחצר בעינן ג' מחיצות גמורות].

ולענין דברי הרמ"א שהמבוי שדינו כחצר ניתר בפסין מכאן ומכאן, כתב החזו"א שיש להעמידו בנפרץ לחצר מוקפת מחיצות ונפרצה חצר כנגדו לרה"ר או לכרמלית, אך נשאר בכותל ההוא עומד מרובה ואין הפירצה יותר מעשר, באופן שאם היו למבוי כל תנאי מבוי היה נחשב כמבוי מפולש מחמת הפירצה שכנגדו בחצר, והיה צריך לתקנו בצוה"פ, אך כשאין לו תנאי מבוי ודינו כחצר, הרי הוא ניתר בכתלי החצר שכנגדו אשר העומד בהם רבה על הפרוץ, וסד בפסין מכל צד כדי להפריד את הדיורים שלא יאסרו זה על זה.

סעיף ב

מקור הדין בגמרא הוא דף ו. וע"ב], ומבואר שם שא"א לתקן ולערב את דרך רשות הרבים אלא בדלתות, והיינו דלא מהניא צוה"פ לתקן רה"ר, והטעם יבואר להלן. וראה עוד להלן שיובאו מחלוקות הראשונים אי בעינן ב' דלתות או דסגי בדלת אחת מצידו האחד של המבוי, וכן אי בעינן דלתות הננעלות בלילה.

ובגמרא [דף כב] הובאה מחלוקת ר' יהודה ורבנן לגבי דרך הרבים הבוקעת דרך פסי הביראות [שיש בהם ד' מחיצות, בכל אחת מהמחיצות אמה מכאן ואמה מכאן, והפרוץ מרובה על העומד], דר' יהודה סובר שהרבים מבטלין את המחיצות של פסי הביראות, וחכמים סוברים שאין הרבים מבטלין את המחיצות.

ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה:

א] הרמב"ם [פי"ז הל"ג] והגמי"י והתוס' ישנים [שבת דף ו:] פסקו כחכמים שאין הרבים מבטלין את המחיצות.[23]

ב] הבעל המאור והרמב"ן [מלחמות דף כב:] והרשב"א והריטב"א והר"ן פסקו כר' יהודה, שהרבים מבטלין את המחיצות.[24]

האם צורת הפתח מהניא לגדור דרך רשות הרבים

א] לפי ר' יהודה הסובר שהרבים הבוקעים במחיצה מבטלין אותה, ה"ה שהם מבטלים את צורת הפתח, ולשיטתו פשוט שמן התורה א"א לתקן את רשות הרבים בצורת הפתח.

ב] אמנם לשיטת הרמב"ם ושאר הראשונים שפסקו כחכמים שלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, יש להסתפק מה הדין לגבי צורת הפתח, דבגמ' [דף כב.] אמרו דהא דלפי חכמים אין הרבים מבטלין את פסי הביראות הוא משום דאיכא שם ד' מחיצות, ויש לדון אם גם צורת הפתח נכללת בגדר זה דשם ד' מחיצות, ונחלקו בזה הראשונים:

]**א.** בתוס' ובריטב"א [דף כב.] מבואר שצורת הפתח אינה נחשבת שם ד' מחיצות, והרבים מבטלין אותה גם לפי חכמים. ומשמע בריטב"א שדין זה הוא מן התורה.

ביאורים והערות

23. וכתב החזו"א [סי' קז ס"ק ד] דכן מוקמינן בסתמא דתלמודא [שבת דף ו:] את הברייתא המובאת שם כחכמים דר' יהודה, ומשמע התם דהילכתא כהאי ברייתא.

24. לענין דעת הרי"ף [והרא"ש], הרמב"ן [מלחמות דף כב:] כתב שגם הרא"ש פסק כר' יהודה, אמנם החזו"א [סי' קז ס"ק ד] כתב

קנין הלכה

מראי מקומות

]ב. ברשב"א ובר"ן [דף כב] מבואר דס"ל דלפי חכמים אין הרבים מבטלים צורת הפתח, ולשיטתם לפי חכמים אסור לערב דרך רה"ר ע"י צוה"פ, ומה שהצריכו [דף ו] דלתות לתיקון רה"ר לא אתי כחכמים רק כר' יהודה דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. [ולכן נקטו הרשב"א והר"ן דהלכה כר"י, דלשיטתן סתמא דסוגיא דף ו' כוותיה].

]ג. הגר"ז והביאור הלכה [ד"ה והוא] נקטו בדעת הרמב"ם שמן התורה אין הרבים מבטלין את צורת הפתח, אך מדרבנן הצריכו דלתות ראויות להינעל. והחזו"א [סי' קז ס"ק ד] נקט שגם לפי הרמב"ם מבטלים הרבים את צורת הפתח מן התורה, וכשיטת תוס' והריטב"א הנ"ל שצורת הפתח אינה נחשבת שם ד' מחיצות.

ונמצא שלדעת תוס' והריטב"א [והרמב"ם אליבא דהחזו"א] גם לפי חכמים הסוברים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אין מערבין רה"ר בצורת הפתח אלא בדלתות.

<u>בדין מחיצה של דלת</u>

א] הראשונים נחלקו אם דרך רה"ר בעי דלתות הננעלות בלילה, או דסגי בזה שיש דלתות הראויות להנעל:

]א. הרי"ף והרא"ש והרמב"ן ועוד ראשונים הצריכו דלתות הננעלות בלילה. [והיינו דאם הדלתות ננעלות בלילה אין המקום מסור לרבים בכל עת, ולכן גם בשעות היום שהדלתות פתוחות אין כאן רה"ר וממילא המחיצות מועילות].

]ב. הרמב"ם [פי"ז הל"ג] כתב דסגי בדלתות ראויות להנעל.[25] וכתבו המ"מ והטור ששיטה זו עיקר, וראה להלן.

<u>להלכה</u>: השו"ע העתיק לעיקר את הדיעה דבעינן דלתות ננעלות בלילה, ואת דעת הרמב"ם הביא רק כיש אומרים. והרמ"א לא נחלק עליו, וכן לעיל [סי' שמה ס"ז] הצריך הרמ"א דלתות ננעלות.[26]

ביאורים והערות

דמזה שהרי"ף והרא"ש העתיקו את המשנה [דף כג.] כצורתה ולא הביאו מה שנתפרש על זה בגמרא, מוכח שנקטו להלכה כחכמים.

25. לכאורה שיטת הרמב"ם צ"ע, דמה שהובא בגמ' [דף ו:] דין דלתות הראויות להנעל הוא רק במבואות המפולשין לרה"ר, שהם עצמם אינם רה"ר, אבל ברה"ר הצריכו שם דלתות ננעלות בלילה. וכתב הב"י שהרמב"ם סובר שמזה שנסתפקו שם בגמ' בדעת חנניה [שהצריך למבוי מפולש דלת] אי בעינן נעילת דלת בלילה, והרי אין הלכה כחנניה, אלא ודאי שבאו ללמד בזה לדידן לענין רה"ר גמורה דסגי בדלתות ראויות להנעל ודלא כריו"ח שהצריך נעילה. והגר"א [ס"ק ה] כתב עוד שבגמ' איתא דאבולי דנהרדעא הצריכו בהם דלתות ראויות להנעל, ולכאורה היתה שם רה"ר גמורה כמו אבולי דמחוזא שנתבאר בגמ' דהוו רה"ר גמורה [שהרי להרמב"ם א"צ ס' ריבוא ברה"ר, וא"כ מסתבר שגם בנהרדעא היתה רה"ר גמורה].

26. ואף שבדרכי משה נחלק הרמ"א על הב"י וכתב דיש לפסוק כהרמב"ם, הואיל והמ"מ והטור נקטו שכן עיקר, אך ברמ"א חזר בו, כן כתב הפמ"ג.

והנה בביאור הלכה [ד"ה והוא] כתב שמחלוקת הראשונים הזו אם בעינן דלתות ננעלות בלילה או דסגי בראויות להנעל, נובעת מהמחלוקת אם לפסוק כר' יהודה הסובר דרבים מבטלי מחיצתא, או לפסוק כחכמים שאין הרבים מבטלין מחיצה, שהרמב"ם שפסק דסגי בדלתות ראויות להנעל הוא משום דפסק כחכמים שאין הרבים מבטלין מחיצה, והרי"ף והרא"ש שהצריכו נעילה פסקו כר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצה. ולפי"ז מבואר שהביה"ל סובר שהשו"ע פסק כר' יהודה שרבים מבטלין מחיצה, ולכן הביא בסתמא את הסוברים שצריך נעילה, אך החזו"א סובר שאין שתי המחלוקות תלויות זו בזו, וס"ל דהרי"ף והרא"ש פסקו כחכמים שאין הרבים מבטלין מחיצה אף שהם מצריכים דלתות נעולות בלילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>האם צריך דלת מכל צד או דסגי בדלת בצד אחד</u>

הראשונים נחלקו אם בעינן ב' דלתות, אחת מכל צד, או דסגי בדלת אחת:

א] רש"י והרי"ף והרא"ש והרוקח הצריכו שתי דלתות, ואף דבעלמא סגי ברשות היחיד בג' מחיצות, ואם יש ג' מחיצות של עומד מרובה אין בקיעת הרבים מבטלתן לפי חכמים, מ"מ הכא שהשלישית היא רק ע"י דלת גם הרביעית בעיא דלת [ראה דף ו: ד"ה והאמר].

ב] דעת ר"י [תוס' דף ו: שם], והרשב"א [עבודת הקודש שער ב פ"ב] והריטב"א, ומ"מ בשם הרשב"א, דסגי בדלת בצד אחד, ובצד השני אפשר לתקן בלחי וקורה. והמשנה ברורה [ס"ק ו] הביא בסתמא את השיטה המצריכה שתי דלתות, ובתור יש אומרים הביא את השיטה השנייה.

<u>דלת בלי צורת הפתח</u>

האחרונים נחלקו במקרה שתיקנו את רשות הרבים בדלתות הננעלות בלילה אך אין צורת הפתח במקום זה:

א] בשו"ת חתם סופר [או"ח סי' פח] ובשו"ת פנים מאירות [ח"ב סי' קמג] ובשו"ת אבני נזר [או"ח סי' רעח] כתבו שדלת הננעלת בלילה חשיבא מחיצה גם אם אין שם צורת הפתח. [נמצא לפי"ז דאף בשעות היום כשהדלת פתוחה מ"מ נחשבת היא מחיצה על רה"ר מכח זה שהיא ננעלת בלילה].

ב] בשו"ת פינות הבית [מהר"א טיקטין בעל פתח הבית סוף סי' יב] כתב דהיתר זה צריך עיון טובא, וכן כתב החזו"א [סי' עח], והטעם דכל עיקר המחיצה הוא רק צורת הפתח, והדלת לא נועדה אלא למנוע את בקיעת הרבים, דאין המקום מסור לרבים בכל עת, אך לא מצינו בשום מקום שדלת תיחשב מחיצה בזמן שהיא פתוחה, וכן הביא בשו"ת בנין ציון בשם הגאון ר' נתן אדלר.

<u>דלתות הננעלות רק בשבת</u>

כתב רש"י [עירובין דף ו: ד"ה ירושלים], וז"ל "ואלמלא נועלים דלתותיה בכל לילה חייבין עליה בשבת" עכ"ל. ומבואר בדבריו שצריך שיהיו הדלתות ננעלות בכל לילה [כדרך הערים המוקפות חומה שהיו רגילים לנעול את שעריהן בלילה], וכן כתב האור זרוע [סי' קפט] והב"ח.

<u>האם צריך שהדלתות ינעלו במפתח או דסגי בסגירת הדלתות</u>

בפוסקים לא נתפרש אם בעינן שהדלתות יהיו ננעלות במנעול, כדי שלא יהא המקום מסור לרבים, או דסגי בדלתות סגורות אף שאינן נעולות במנעול. ומסברא היה נראה להצריך נעילה גמורה, אך בקונטרס "דלתות שערי העיר" [להאדמו"ר מראדזין נדפס בסוף ספרי התכלת] נקט שאין צריך נעילה.

<u>מנהג העולם בעירוב</u>

כתב הפמ"ג [הובא במשנה ברורה ס"ק ח] שמנהג העולם לתקן גם את המבואות הרחבים טז אמה בצוה"פ ולחי, והדבר צ"ב דרשות הרבים אינה נתקנת אלא בדלתות ולא בצוה"פ, וכתב הפמ"ג דעל כרחנו צ"ל שהעולם סומכים על שיטת הבה"ג דאין רה"ר אלא כשיש שישים ריבוא. והוסיף המשנ"ב דכיון שהרבה ראשונים חולקים על שיטה זו דבעינן ס' ריבוא לכן אף שאין

קנין הלכה

מראי מקומות

למחות ביד המקילים לטלטל ע"י צוה"פ, שכך נהגו מעולם, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו.[27]

ובביה"ל [ד"ה ואחר] הביא בשם שו"ת משכנות יעקב דקשה לסמוך על שיטות אלו המצריכות ס' ריבוא, וכתב דהנכון הוא שסמכו על שיטת הרמב"ם וסיעתו שפסקו כחכמים דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולפי שיטה זו מן התורה מהניא גם צוה"פ לרשות הרבים, ורק מדרבנן החמירו והצריכו דלת, ולענין חשש זה שאינו אלא דרבנן אפשר שיש לסמוך על השיטות המצריכות ס' רבוא ברה"ר, וסיים דכל בעל נפש יחמיר לעצמו כיון שיש בזה גרירא דחיוב חטאת.

<u>דעת החזו"א בדין רחובות העיר בזמננו</u>

כתב החזו"א [סי' קז ס"ק ד] דלפי מאי דס"ל [להחזו"א] דלהלכה יש לנקוט דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ושיש לנקוט שפירצה יותר מעשר אמות אינה אוסרת מן התורה כל שיש עומד מרובה, ממילא סתם רחובות ערים בזמננו אין בהם רשות הרבים מהתורה, משום שבדרך כלל יש ג' מחיצות של עומד מרובה היוצרות רשות היחיד מן התורה, ואין הרבים מבטלין את המחיצה, ומעתה כל רחוב שיש בו שתי מחיצות הפרוץ לאותה רשות היחיד גם הוא נידון כרשות היחיד, משום שפירצה אל רשות היחיד דינה כמחיצה, ולכן סתם רחובות שבזמננו אינם רה"ר מן התורה והם ניתרים בצוה"פ ולחי.

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין של מבוי עקום הוא בגמרא עירובין דף ו., עיי"ש שנחלקו רב ושמואל, רב אמר שתורתו כמפולש, ושמואל אמר שתורתו כסתום. ומבואר בגמרא דאם רוחב הפתח שבין המבואות הוא יותר מעשר אמות, שהוא שיעור פירצה במחיצה, מודה שמואל שתורתו כמפולש. עוד מבואר בגמרא שטעמו של רב שאף כשאין הפתח יותר מעשר תורתו כמפולש, הוא משום שסובר ששיעור פירצה במבוי הוא ד' טפחים [עכ"פ לענין פירצה דבקעי בה רבים]. [28] וביאור הדבר הוא דמתוך שהפתח שבין מבוי למבוי הוא בשיעור פירצה, נמצא שמבוי אחד זקוק למחיצותיו של השני ולתיקון פתחו של השני, ואין די לו במחיצות שלו, ולכן שניהם נידונים כמבוי אחד וממילא הוי כמפולש בשני ראשיו לר"ה או לכרמלית.[29]

<u>להלכה</u>: נקטו הפוסקים דמבוי עקום תורתו כמפולש. וכתבו הרשב"א [עבודת הקודש] ורבינו יהונתן שדין זה הוא בין במפולש לרשות הרבים ובין במפולש לכרמלית, וכ"כ הט"ז [ס"ק ב], ודלא כמהר"י וייל שדייק מלשון רש"י שדוקא כאשר שני פתחיו פתוחים לרה"ר נאמר דין מבוי עקום להצריכו תיקון בעקמומית. וכבר הביא הנשמת אדם את דברי הרשב"א ורבינו יהונתן הנ"ל שלא חילקו בזה, והובא במשנ"ב [ס"ק טז] ובשעה"צ [ס"ק י].

ביאורים והערות

27. והנה בדברי הפמ"ג הוזכר גם דלפעמים דרך המלך [שעוברת מעיר לעיר] מהלכת דרך העיר הזו, ואפ"ה הורגלו לתקנה ע"י צוה"פ, ומזה יש ללמוד שמנהג העולם היה גם שלא לחוש לשיטת הרמב"ם [המובא בביה"ל סי' שמה ס"ז ד"ה וי"א] שכתב שבדרכים ההולכות מעיר לעיר לא בעינן ס' רבוא.

28. דיני פירצה במבוי מבוארים בסימן שסה [סעיף ב].

29. ובמקום שיש גידודי [פירוש מחיצה בגובה ג' או ד' טפחים שאינו נוח לעבור בה], שנתבאר בגמ' [דף ו] שבזה אין פירצה אוסרת במבוי, כתב החזו"א [סי' סט ס"ק ב] דאפשר שאין תורתו של המבוי כמפולש.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>האם מבוי עקום צריך תיקון בעקמומית</u>

הראשונים נחלקו בביאור הך דינא דמבוי עקום דינו כמפולש:

א] רש"י ותוס' והרא"ש ורבינו יהונתן והאור זרוע והמהר"ם מרוטנבורג[30] מצריכים תיקון גם בעקמומית שבין שני המבואות, והיינו שיעשה צוה"פ בעקמומית ואז יכול לתקן את שני פתחי המבוי בלחי או קורה, או שיעשה צוה"פ בכל אחד מפתחי המבוי ואז יכול לעשות בעקמומית לחי או קורה.

ונמצא דלפי שיטה זו החמירו טפי במבוי עקום מאשר במבוי מפולש ביושר, דהתם סגי בתיקון רק פתחי המבוי, והכא בעינן תיקון נוסף בעקמומית. והטעם דהצריכו תיקון בעקמומית הוא משום דמתייחסים לכל חלק של המבוי כמבוי בפני עצמו, ובעינן שבכל חלק יראה משני הצדדים תיקון צוה"פ ולחי.[31]

ב] הר"י והרמב"ם[32] והרשב"א והריב"א והר"ן [שו"ת סי' עב] והריב"ש והתשב"ץ [ח"ב סי' נו] כתבו דא"צ תיקון בעקמומית אלא דסגי בצוה"פ בפתח אחד ולחי בפתח האחר.

<u>להלכה</u>: הטור והשו"ע פסקו כרש"י דצריך תיקון בעקמומית, אמנם הביה"ל [ד"ה דינו] הביא את דברי התורת חיים שכתב שדעת רוב הראשונים דלא כרש"י, וגם כתב התורת חיים שכן עיקר בפשט הסוגיא, והובאו דבריו בשו"ת רע"א [סי' לג], ולכן כתב הביה"ל שבשעת הדחק אם א"א לעשות תיקון בעקמומית יש לסמוך ולהקל כשיטות הר"י והרשב"א.[33]

עוד הוסיף הביה"ל דבזמן הזה שמבואות שלנו דינם כחצרות [וכפי שיובא להלן] פשוט טפי שא"צ תיקון בעקמומית.[34]

<u>חצר עקומה</u>

כתב המג"א [סי' שסג ס"ק כז] חצר עקומה אינה צריכה תיקון בעקמומיתה, רק בפתח לרשות הרבים או לכרמלית.

והוסיף רע"א [בספר כתב וחותם תנינא סי' כג] דאפילו לשיטת האבן העוזר הסובר שגם בחצר פוסלת פירצה בשיעור ד' טפחים אם בקעי בה רבים, מ"מ לא חל בחצר הדין שיצטרך תיקון בעקמומית, שדין זה נאמר רק במבוי עקום.

ביאורים והערות

30. כתב הביה"ל [ד"ה דינו] דאף שהב"י הביא בשם מהר"ם דא"צ תיקון בעקמומית, מ"מ המעיין במרדכי יראה שהמהר"ם סבר דצריך תיקון.

31. כתב הביה"ל [סוד"ה דינו] שהצורך לעשות תיקון בעקמומית הוא מדרבנן. [ולכאורה צ"ע דבלאו הכי כל תיקוני מבוי אינם אלא מדרבנן, דמעיקר הדין מבוי שיש לו ג' מחיצות הוי רה"י ושרי בטלטול אף בלא לחי].

ולענין אם כל חלק מחלקי המבוי העקום צריך שיהיו בו בתים וחצירות, או דלענין זה הוי הכל כמבוי אחד, כתב החזו"א [סי' סה ס"ק ט] שאם המבואות רחוקים זה מזה ואין להם דרך זה על זה, צריך שבכל אחד מהם יהיו בתים וחצירות, אך אם אינם חלוקים זה מזה נסתפק

החזו"א אולי א"צ בכל חלק מהם שיהיו בו תנאי מבוי. ובס"ק עא כתב שנראה שבאופן זה הכל כמבוי אחד.

32. כן כתבו האו"ז ורבינו ירוחם בשם הרמב"ם, וכן כתב בשו"ת רע"א [ח"א סי' לג]

33. וכתב הביה"ל לעשות צוה"פ בשני פתחי המבוי, וזה ע"פ דברי הרמ"א [סי' שסג סכ"ו] שהמהג בזה"ז לתקן המבואות בצוה"פ ולא בלחי או קורה.

34. בספר מעשה רב [אות קמא] הביא שהגר"א כתב שלא לטלטל בשבת גם כשיש עירוב, וביאר הגרנ"ה הלוי שאחד הטעמים הוא משום שלא היו עושין תיקון בעקמומית של המבואות, וסמכו על המג"א [סי' שסג ס"ק כז] שבזה"ז מבואות שלנו דינם כחצירות, ואין טעם זה מספיק כיון שיש מקומות שיש בהם בתים וחצירות. [וכן כתב החיי"א שבעיר וילנא היו בתים וחצרות, וכבר הבאנו לעיל (סעיף א) את דברי החזו"א שחצרות שבזמננו אינן כחצרות של זמן הש"ס, שאין עושין בהן תשמישי דירה].

קנין הלכה

מראי מקומות

מבואות עקומות בזמננו

כתב המג"א הנ"ל [סי' שסג ס"ק כז] דצ"ע למה אין נוהגים לעשות לחי או קורה בעקמומיות של מבואות שבזמננו. וכתב ליישב זאת דכיון שכתב הרמ"א שבזמננו יש לכל המבואות דיני חצר הואיל ואין בתים וחצירות פתוחים לתוכם, ובחצר אין חילוק בין עקום לשוה לכן א"צ תיקון בעקמומיות. וכדברי המג"א כתבו גם הא"ר וכן התורת חיים, וכן נוטה דעת השערי תשובה [סי' שסד] וכפי שהביא השעה"צ [סי' שסג ס"ק פב], וכן נקט החזו"א [סי' סה ס"ק יז].

אמנם בשו"ת משאת בנימין [סי' צב] המובא במג"א [שם] וכן בט"ז [ס"ק ב], וכן הבית מאיר לא נקטו כהמג"א, אלא נקטו דאף במבואות שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכם בעינן תיקון בעקמומית. [וכתב הבית מאיר דנהי דאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו ולכן אין בו דיני מבוי להיות ניתר בלחי וקורה, מ"מ שם מבוי עליו לענין שבמבוי עקום בעינן תיקון בעקמומית].

ולענין מעשה כתב המשנה ברורה [סי שסג ס"ק קיא] שהמנהג להקל, דכן כתב בספר החיים להגר"ש קלוגר, וכן כתב גם בביה"ל [בסעיף זה ד"ה דינו] ובפרט דיש לצרף לזה את שיטת רוב הראשונים הסוברים שגם מבוי עקום שבזמן הש"ס לא היה צריך תיקון בעקמומית.

ועיין לעיל [סעיף א] שהבאנו את דברי החיי אדם שבוילנא היו בתים וחצירות פתוחים למבוי, ולפי פסק השו"ע מבואות אלו צריכים תיקון בעקמומיתם.[35]

והחזו"א נקט שאין חצרות שבזמננו נידונות כחצרות של זמן הש"ס הואיל ואין עושין בהן תשמישי דיור.

האם לחי מהני בעקמומית כשהיא יותר מעשר אמות

עיין בביה"ל [ד"ה וצריך] שהביא דנחלקו הראשונים אם לחי מהני בעקמומית המבוי כששיעורו יותר מעשר אמות:

א] בתשובות הרא"ש [כלל פא סימן א] כתב דאין להתיר כשהעקמומית יותר מעשר.

ב] המהר"ם מרוטנבורג [מרדכי סי' תעז] כתב דלחי מהני אף ביותר מעשר.[36] ולענין מעשה כתב הביה"ל דנראה להקל כהמהר"ם, דבלאו הכי דעת הרבה ראשונים שא"צ שום תיקון בעקמומית.

למה בעינן לחי בעקמומית ולא סגי בעומד מרובה

כאשר עשה צורת הפתח בפתח המבוי העקום וצריך לעשות לחי או קורה בעקמומית [לשיטת רש"י וסיעתו], יש לשאול למה בעינן לחי ולא סגי בעומד מרובה מכח כתלי המבוי עצמו.[37] וכתב החזו"א [סי' סה ס"ק ה] דע"כ לומר שחז"ל דנו את המבוי העקום כאילו הוא מתעגל בעקמומיתו, ובעיגול לא שייך עומד מרובה.[38]

ביאורים והערות

35. ועיין מה שהבאנו בהערה לעיל בשם המעשה רב.

36. עיין במרדכי דטעמו של המהר"ם הוא משום שביסוד הדין מבוי עקום נראה כמבוי סתום בעקמומית, ואפ"ה אמר רב דתורתו כמפולש, והיינו דדנין אותו כאילו נפשטה עקמומיתו ונעשה מבוי ישר, ואילו היה מבוי ישר שבאמצעיתו היה רחב יותר מעשר אמות לא היה בכך שום חסרון ולא היה צריך שם תיקון לחי, ורק במבוי עקום הצריכו לחי בעקמומיתו כדי שבכל חלק של המבוי יראו שיש לו גם לחי, ולכן מהני אף ביותר מעשר.

37. ואין לומר שהיות והעקמומית נחשבת פירצה שבקעי בה רבים לכן אין עומד מרובה מתיר, דאם אכן נידון כפירצה גם לחי וקורה אינם מתירים את הפירצה, וע"כ לומר שמכח דין פירצה משוינן לה כמבוי מפולש, דאם התירוהו בצוה"פ בפתחו מהני לחי בעקמומיתו, וא"כ ה"נ יועיל עומד מרובה במקום לחי.

38. עיין חזו"א [סי' סה ס"ק ח] שהביא מהמקור חיים [לבעל נתיבות המשפט] בתיקון עירובין שכתב דהא דבמבוי עקום לא מהני עומד

קנין הלכה

מראי מקומות

מבוי עקום שראשו האחד סתום

כתב החזו"א [סי' סט ס"ק מג] שאם המבוי העקום סתום בראשו אין תורתו כמפולש וסגי בלחי בפתח המבוי. עוד דן החזו"א לומר שהחלק הפנימי של המבוי אשר הוא סתום בראשו יהא ניתר בעומד מרובה מכח כותל המבוי, והיינו דאף אם לא עשה לחי בפתח המבוי מ"מ החלק הפנימי מותר, וסיים החזו"א דצ"ע בזה.

מבוי עקום כמין אות ח

בגמרא [דף ו:] איתא ההוא מבוי עקום דהוי בנהרדעא ואצרכוהו דלתות, ופירש רש"י שמזה שהצריכו בו שתי דלתות מוכח שהיתה צורתו כאות ח והצריכו את הדלתות בשתי העקמומיות, ולהלכה סגי בצורת הפתח בב' העקמומיות.

וכתב המשנ"ב [ס"ק יג] דה"ה דלפי רש"י אם יעשה צוה"פ בשני פתחי המבוי יועילו מעתה לחי או קורה בשתי העקמומיות. והחזו"א כתב דנראה שבכה"ג אין היתר למבוי שבגג הח, כיון שהעומדים בו אינם רואים צוה"פ משום צד, ולכן יש לתקן לפחות את העקמומיות בצוה"פ.

כל הנ"ל הוא לפי שיטת רש"י וסיעתו שמבוי עקום טעון תיקון בעקמומיות, ולפי ר"י וסיעתו שמבוי עקום אינו צריך תיקון בעקמומית, סגי אם יעשה צורת הפתח בפתח אחד של המבוי, ולחי או קורה בפתחו השני.

והרשב"א [עבודת הקודש ריש שער ב והובא במ"מ פי"ז ה"ג] סובר דמבוי כגון ח דינו כסתום, משום שאין הרבים בוקעים בו מפתח לפתח אלא הולכים דרך רשות הרבים, ולפי שיטתו די אם יעשה לחי או קורה בכל פתח.[39] וכן שיטת הריצב"א בתוס' [דף י:].

וכתב החזו"א [סי' סט ס"ק א] ששיטה זו של הרשב"א והריצב"א היא דוקא כאשר שני פתחי המבוי פתוחים לרה"ר אחת, אך אם אינם פתוחים לרה"ר אחת דין המבוי כמפולש גם לשיטתם, שהרי הרבים בוקעים בו דרך המבוי כדי להגיע לרשות הרבים האחרת.

בדברי המגן אברהם ס"ק ג

דברי המג"א [ס"ק ג] שייכים לשתי סוגיות בדיני דיורין שעדיין לא נלמדו, והן יתבארו בע"ה להלן [סי' שעח וסי' שפו]. ותורף הנידון הוא האם חייבים שני חלקי המבוי העקום להשתתף ביחד, או דיכול כל מבוי לעשות לעצמו שיתוף בנפרד. ולכאורה היה הדין דאסרי אלו על אלו כיון שזה מבוי אחד וכולם רגילים לצאת ולבוא בשני חלקי המבוי, וכפי שמבואר להלן [סי' שצב ס"ו] [ונתבאר גם לעיל סי' שסג סעיף לא]. אמנם כתבו הפוסקים שני טעמים שמחמתם יוכלו כל בני מבוי לערב לעצמם:

א] הר"ר יונתן כתב שאם כל מבוי יערב לעצמו יש לדמותו לדין המבואר בסוף סימן שפו דחצר הפתוחה לשני מבואות ועירבה עם אחד מהן, הרי היא מסלקת עצמה מן המבוי האחר, דכופין על מדת סדום שלא יעברו במבוי השני בשבת כיון שיש להם מבוי שנשתתפו בו, וה"נ לגבי מבוי זה.

ב] והב"י הוסיף דלמאי דקיי"ל בסי' שעח [ס"ה] דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, ה"נ בני מבוי זה שנשתתפו לעצמן והן מותרים במקומם אינם אוסרים בדריסת הרגל את המבוי האחר.

ביאורים והערות

מרובה של כותל המבוי הוא רק משום שיש דיורין גם בחלק השני של המבוי, והילוכם של הדיורים משוי ליה מפולש מכח בקיעת הרבים. והחזו"א מקשה ע"ז דאין מקום לחדש שדין מבוי עקום תלוי בדיורין, ואי משום דין פירצה דבקעי בה רבים, דין זה הוא אף בלי דיורין.

39. ונסתפק החזו"א [סי' סה ס"ק כ] אם לפי הרשב"א שאין כאן בקיעה יהא המבוי שבגג הח ניתר בעומד מרובה אף כשלא תיקן את הפתחים כלל, או דלענין זה מודה הרשב"א שדנו חכמים את המבוי כאילו נתעגל ואין כאן עומ"ר.

קנין הלכה

מראי מקומות

והמג"א [ס"ק ג] תמה על טעם זה, דרק בחצר פנימית וחיצונה נאמר הדין הנ"ל שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, כיון שעיקרה של החצר החיצונה שיך לבתים הפתוחים להן, ואילו לבני החצר הפנימית אין כאן אלא דריסת הרגל, ובזה אמרו דאינה אוסרת, אבל לגבי מבוי לא אמרינן הכי, דכל המבוי שיך לכל הדיורין שבו.

ג] אמנם אם יעשו בין שני המבואות צורת הפתח או שני פסין הרי הדיורין מתחלקין זה מזה, כמבואר בסי' שצב ס"ו [ונתבאר גם לעיל סי' שסג סעיף לא].[40]

סעיף ד

מקור הדין הוא בשו"ת הרא"ש כלל כא סימן ט, וטעמו דאף שישנם כאן כמה מבואות שאינם רואים את רה"ר משום צד, מ"מ הפילוש שהוא מפולש לחבירו אשר הוא מפולש לרה"ר חשיב כפילוש לרה"ר.

סעיף ה

מקור הדין הוא בגמ' דף ח:, וביארו תוס' [ד"ה מבוי] דאף כאשר אין המבואות הקטנים מפולשים זה כנגד זה מ"מ דינם כמפולשים מדין מבוי עקום, דנכנסין במבוי זה ומעקמין דרכם דרך המבוי הגדול או דרך אחד מהמבואות הקטנים.

ולכן לפי רש"י וסיעתו [שהצריכו במבוי עקום תיקון במקום העקמומית שהוא מקום החיבור למבוי האחר], יעשה צורת הפתח בפתחים של כל המבואות הקטנים אל המבוי הגדול, ויעשו לחי בפתחים של כל המבואות הקטנים אל רה"ר, וכן בפתחו של המבוי הגדול לרה"ר. [ואם גם המבוי הגדול מפולש יעשה לו בצד אחד צוה"פ].

ולשיטת ר"י וסיעתו שא"צ תיקון בעקמימות, יעשה צוה"פ בכל פתחי המבואות הקטנים לרה"ר, ובפתח המבוי הגדול יעשה לחי, ובאופן זה בכל אופן שיעקמו דרכם יהא להם צוה"פ מכאן ולחי מכאן.

הבית יוסף האריך להביא בסוף הסימן את סוגית הגמרא [דף כד:], ולהלן [סי' שסה ס"ג] הביאו המג"א והביה"ל את הנידון הזה, ושם יתבארו בע"ה בארוכה הסוגיא והדינים העולים ממנה.

סימן שסה

סעיף א

מקור הדין הוא בגמ' דף ה. דאם נפרץ המבוי מצידו בסמוך לראשו בתוך ד"ט, נפסל פתח המבוי. ובגמ' [דף י:] נתפרש הטעם דחיישינן דילמא שבקי בני המבוי פיתחא רבא ועיילי בפיתחא זוטא, וחשש זה הוא משום שע"י פירצה זו ממעטי בהילוכא, שמקצרים את דרכם.[41]

ומטעם זה מבואר בגמ' [דף י:] שאם פתח המבוי רחב טו אמה, ורוצה לתקנו בלחי או בקורה, יכול להרחיק ב' אמות מהכותל ולעשות פס ג' אמות, ונשתייר פתח של י' אמות והוא ניתר בלחי או בקורה. והא דלא חיישינן שמא יעברו דרך הפתח הקטן ולא דרך הגדול, הוא משום דאין זה ממעט להם בהילוכא, וממילא אמרינן דלא שביק איניש פתחא רבא ועייל בפיתחא זוטא.

ביאורים והערות

40. ויש נפק"מ בין הטעמים, דלפי הטעם של הרר"י משמע שאסור לבני מבוי זה לעבור במבוי האחר בשבת, דמפרש דכופין על מדת סדום היינו כפשוטו, שלא יעברו במבוי בשבת, ואילו לפי הטעמים האחרים אין קפידא אם יעברו שם בשבת.

41. וכתב החזו"א [סי' סה ס"ק עב] דגם אם רוב הנכנסים למבוי נכנסים דרך הפתח העיקרי, מ"מ אם נכנסים גם דרך הפירצה ה"ז ממעט מחשיבות הפתח הגדול. עוד כתב החזו"א [שם ס"ק נו] שאם רוב הנכנסים למבוי נכנסים דרך הפירצה אזי נהפכה הפירצה להיות הפתח העיקרי, והו"ל מבוי שרחבו יתר על ארכו שאינו ניתר בלחי וקורה כמבוי רק בפסין כחצר.

וכאשר הפירצה אינה סמוכה לראש המבוי בתוך ד"ט אין כאן פסול, כיון שנשארו ד"ט שלמים שהם שיעור מבוי, ונמצא שהפתח משמש לאותם ד"ט וא"א להכנס לאותם ד"ט דרך הפירצה לכן לא בטלה חשיבות הפתח ומהני בו לחי וקורה.[42]

ואמרו בגמ' [דף ה.] דאף דבעלמא אמרינן דשיעור מבוי הוא ד' אמות, היינו כשעושין מבוי מתחילה, אך הכא הוי "סוף מבוי", דהיינו שכבר היה מבוי אלא שנפרץ ובזה סגי בד"ט.

ונחלקו הראשונים בדין זה שב"סוף מבוי" השיעור הוא ד"ט:

א] רש"י [דף ה. ד"ה אם], הרשב"א [עבודת הקודש שער ב] ורבינו ירוחם כתבו שגם אם נפרץ באופן שלא נשתיירו ד"ט, ואח"כ השלים את הכותל לד' טפחים ה"ז מועיל, הואיל וכבר היה כאן מבוי מעליא.

ב] תוס' [ד"ה סוף] כתבו שדוקא אם נשתייר שיעור ד"ט, אבל אם כשנפרץ לא נשתיירו ד"ט אין זה מועיל להשלים עכשיו לד"ט, דאין זה סוף מבוי אלא תחילת מבוי. ויש שדייקו כן מלשון הרמב"ם והטור שכתבו "אם נשתייר פס ד'".

והמג"א [ס"ק א] העתיק כשיטת תוס' דדוקא נשתייר פס ד"ט מהני. והביה"ל [ד"ה אם] כתב על זה דלא ברירא כולי האי להחמיר בזה, וגם הדיוק מלשון הרמב"ם והטור אינו מוכרח.

<u>כשיש בפירצה גדודי</u>

כתב הביה"ל [ד"ה ואם] שמהגמרא ומהפוסקים מוכח דאף באופן שנשארו גדודי בפירצה זו, הרי היא פוסלת את פתח המבוי, [דאף שפתח שיש בו גידודי אינו נחשב פירצה במבוי, מ"מ כיון שממעטין בהילוכא יש לחוש שאנשים יטרחו ויבואו גם דרך פתח כזה]. ובחזו"א [סי' סה ס"ק נד] מבואר דאף אם נתמעט מעט מגובה י' טפחים ה"ז אוסר אם הוא במשך ג' טפחים.

<u>מבוי שפתחו העיקרי נתקן בצורת הפתח</u>

כתב בספר אבן העוזר דמה דאסרינן בנפרץ בסמוך לראשו ולא נשארו ד"ט, היינו דוקא כשהפתח העיקרי נתקן בלחי וקורה, דע"י דשבקי פיתחא רבא בטלא חשיבותא ושוב אין לחי וקורה מועילים בו, אבל אם תיקן את הפתח בצורת הפתח אין היא מתבטלת מכח הא דשבקי פיתחא רבא, כיון שצוה"פ נחשבת מחיצה בכל מקום ואין נפק"מ כמה חשיבות יש לפתח. וכן מבואר בדברי התפארת שמואל על הג"א המובא במשנה ברורה [סי' שסג ס"ק קנ], וכדבריהם כתב גם החזו"א [סי' סה ס"ק נו].[43]

והבית מאיר [סוף ד"ה מבוי] הביא מלשון הריטב"א [דף י: ד"ה ופרכינן] שגם במבוי הנתקן ע"י צוה"פ יש פסול אם נפרץ מצידו, ולא נשתייר פס ד'. והובאו שתי הדיעות בביה"ל [ד"ה אסור], וסיים דצ"ע למעשה.

<u>ביצד מתקנים את הפירצה הסמוכה לראש המבוי</u>

כתב הביה"ל [ד"ה אסור] בשם הרשב"א והריטב"א דלחי וקורה אינם מועילים לתקן את הפירצה שבצד המבוי, משום דאין לחי וקורה מתירין את הפירצה.[44]

ביאורים והערות

42. וכתב החזו"א [סי' סה ס"ק עב] דאפילו אם הבתים והחצירות אינם פתוחים לאותם ד"ט אלא להמשך המבוי, מ"מ לא בטלה חשיבות הפתח הגדול.

43. והוסיף החזו"א שגם אם פתח המבוי נתקן ע"י עומד מרובה ג"כ אינו מתבטל מכח הא דשבקי פיתחא רבא וכו'. עוד הוסיף דרק במבוי שייך פסול זה ולא בחצר, דאם תיקן את פתח החצר בפסין אין חסרון אם נפרצה מצידה אף בסמוך לראשה.

44. לכאורה כוונת הביה"ל לדברי הרשב"א [דף ו. ד"ה מבוי] שכתב שאין לחי וקורה מתירין את הפירצה. ויש לעיין דהא הרשב"א

קנין הלכה

מראי מקומות

ולענין צוה"פ אי מהניא במקום הפירצה הזו, עיין בשו"ע [לעיל סי' שסג סעיף לד] שהביא בשם הג"א דמהניא, ומקור הדברים באור זרוע [סי' קיז]. ורע"א [סי' שסג שם] תמה דמאי מהני צוה"פ בפירצה זו, סו"ס בני המבוי שבקי פיתחא רבא ועייל בפתח זה. והביה"ל הביא הגהת תפארת שמואל שהגיה דצ"ל שעשה צוה"פ לפיתחא רבא, ומהגהה זו מבואר דסובר התפ"ש דצוה"פ לא מהניא בפירצה הזו. אמנם באו"ז [סי' קיז] איתא נמי דעבד צוה"פ לפירצה הזו.

וכתב הביה"ל דאפשר דכיון שמכח צוה"פ חשיבא פירצה זו כסתומה, לכן הוי כאילו יש שיעור ד"ט של מבוי בראש המבוי, וכעין זה כתב החזו"א [סי' סה ס"ק עד].

סעיף ב

בסעיף זה נתפרשו דיני פירצה במבוי [כשאין חסרון של שבקי פתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא, שנתפרש דינו לעיל סעיף א]. מקור הדין הוא בסוגיית הגמרא [מדף ה. עד דף ו.], ונחלקו האמוראים בגמ' בפירצה ד"ט שלא בקעי בה רבים, ופסק השו"ע להלכה דפירצת ד"ט פוסלת במבוי רק אם בקעי בה רבים, אך אם לא בקעי בה רבים אינה פוסלת.

הגדר של פירצה דלא בקעי בה רבים

א] כתב רש"י [דף ו. ד"ה מכלל] דפירצה שלא בקעי בה רבים היא כגון שפרוצה למקום מטונף או למקום מקולקל בפחתים וטיט ואין דרך רבים לעבור באותה פירצה, וכן הביא הב"י בשם הגהות אשרי.

ב] כאשר אין רפש וטיט רק שאין דרך לעבור שם, הביא הביה"ל [ד"ה דלא בקעי] בשם רבינו ירוחם דכל שאין רבים נכנסין בו תדיר מיקרי לא בקעי, והביא כן גם מהפמ"ג [מ"ז סוס"ק א] בשם הלבוש. והוסיף הביה"ל דאפשר שגם רש"י מודה לזה, אלא שרש"י נקט חידוש, דאף אם הפירצה היא כנגד מקום שרבים הולכים שם, והיו נכנסים למבוי דרך הפירצה אלא שבעת מעכב אותם הרפש והטיט, גם זה מיקרי פירצה דלא בקעי בה רבים.[45]

ג] בשו"ת מהרש"ם [ח"ב סי' עו סוד"ה בדבר] דן לומר שאם הפירצה היא למקום שדה וגינות שאין דרך הרבים לילך לשם, משום שאין שם דרך כבושה להלאה ממקום הפירצה דמי נמי לפירצה למקום של אשפה.

ביאורים והערות

והריטב"א כתבו זאת לענין פירצת מבוי המבוארת שם בסוגיא, לכל חד כדאית ליה, אם בבקעי בה רבים או אף בדלא בקעי, אבל כאן מיירי באופן שאין דין פירצת מבוי, כגון שנפרץ פחות מד"ט או שיש גידודי, והפסול הוא משום דשבקי,ולא שייך לומר ע"ז דאין לחי וקורה מתירין פירצה. אמנם מטעם אחר יש לדון שלא יפסלו לחי וקורה משום דסו"ס שבקי פתחא רבא, וכמו שהקשה רע"א [סי' שסג סל"ד] לענין תיקון צוה"פ.

45. דברי הביה"ל מחודשים, דמשמע שכוונתו לומר שאף אם רק באופן זמני יש כאן רפש וטיט ומחמתם אין הרבים נכנסים דרך הפירצה מיקרי פירצה דלא בקעי בה רבים, ולכאורה אם ברוב הימים אין רפש וטיט והרבים נכנסים, ורק במיעוט הזמן יש רפש וטיט, לכאורה אכתי מיקרי פירצה דבקעי בה רבים, דמשמעות רש"י היא שבאופן קבוע יש במקום זה רפש וטיט, או עכ"פ לפרק זמן ארוך בשנה, וא"כ משמע דדוקא כשיש מניעה מעשית של רפש וטיט מיקרי פירצה דלא בקעי בה רבים. וכן נקט המהרש"ם [ח"ב סי' עו] דלא סגי בכך שבפועל אין הרבים בוקעים, אלא בעינן שתהא מניעה של רפש וטיט.

ובגוף הבנת הביה"ל בפמ"ג בשם הלבוש [שבא לומר דכל שאין בקיעה בפועל סגי אף שאין רפש וטיט], לולי דבריו היה משמע שעיקר מה שדייק הפמ"ג מהלבוש הוא שכתב דבקעי בה רבים היינו בני רשות הרבים, וזה לכאורה דלא כרש"י שמשמע ממנו שאם אין רפש וטיט ה"ז אסור אף שרק בני המבוי בוקעים כאן ולא בני רה"ר, ולשיטתו אפילו בפתוח לכרמלית ג"כ מיקרי בקיעת רבים ולא רק בפתוח לרה"ר.

והביא המהרש"ם משו"ת מהרי"ט [סי' צד] שכתב דפירצה כנגד שפת הים חשיבא פירצה דלא בקעי בה רבים אף שאפשר לילך על שפת הים דמ"מ אין דרך רבים לילך הרבה לשם.

ד] בגמ' [דף ו.] מבואר דאפילו לרב הונא שפסל פירצה במבוי אף כשלא בקעי בה רבים, מ"מ אם יש גידודי [פירש"י שנשתייר בכותל גובה ג' או ד' טפחים שאינו נוח לעבור בה] אין פירצה זו פוסלת. ולפי"ז כתבו הפוסקים [א"ר, משנ"ב ס"ק ט] דכ"ש שלדידן שפירצה אינה פוסלת אלא כאשר בקעי בה רבים, אם יש גידודי אינה פוסלת.

ובמקום שהרבים בוקעים בפירצה למרות שיש גידודי נחלקו הפוסקים:

א. הב"ח [ס"א ד"ה ומשמע] נקט דבכה"ג הפירצה פוסלת, דסו"ס יש כאן בקיעה בפועל.

ב. הפמ"ג [א"א ס"ק ד] כתב בדעת המג"א דגידודי מתירין בכל ענין, אפילו אם בוקעין בהן, וכן משמע מלשון האבן העוזר שנקט שבקיעת רבים אוסרת גם בחצר, ומה דאיתא בגמ' שחצר שהרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו שריא מיירי בדאיכא גידודי, ומבואר דאף שהרבים נכנסים למרות הגידודי מ"מ מותר, וכן משמע מלשון החזו"א [סי' סה ס"ק ס].

<u>טעם הפסול בפירצה דבקעי בה רבים</u>

בטעם הפסול של פירצה דבקעי בה רבים מצינו באחרונים לשונות חלוקים:

א. הגר"ז [הובא בביה"ל ד"ה צריך] ועוד אחרונים [עיין שעה"צ ס"ק ח] כתבו דמכח הפירצה הזו הוי כמבוי מפולש, וכן כתב החזו"א. ולפי"ז כתב הגר"ז אם עשה צוה"פ בפתח המבוי ניתרת הפירצה שבצידו של המבוי בלחי או קורה.

ב. המשנה ברורה [ס"ק י] העתיק את לשון הלבוש שכתב דמתוך שבקעי בה רבים שוב אינו נקרא פתח רק דרך הרבים, וצריך שם תיקון. [כן הוא לשון הלבוש, ולכאורה כוונתו שאין זה סתם פתח במחיצת המבוי, שאינו פוסל כל זמן שהעומד מרובה על הפרוץ, אלא פתח חשוב העשוי לרבים הזוקק תיקון].[46]

<u>ביצד מתקנים את הפירצה דבקעי בה הרבים</u>

הפוסקים נחלקו באיזה אופן יש לתקן את הפירצה דבקעי בה רבים:

א] הבית מאיר הביא את דברי הריטב"א [דף ו. סוד"ה מבוי] שכתב וז"ל כל שהוא נידון כפירצה בין יותר מעשר ובין בד' טפחים לא סגי ליה בלחי וקורה, אלא בעי צוה"פ, שאין לחי וקורה מתירין את הפירצה, ולכן נקט הב"מ דבעינן דוקא צוה"פ. והביא דבריו במשנ"ב [ס"ק יא] דאם אינו ממעט את שיעור הפירצה מד' טפחים בעינן דוקא צורת הפתח. ומשמע לכאורה דאף אם תיקן את הפתח העיקרי של המבוי בצורת הפתח, מ"מ פירצה זו אינה נתקנת אלא בצוה"פ.

ב] בספר אבן העוזר וכן בחזו"א נקטו דפירצה זו דבקעי בה רבים הופכת את המבוי למפולש, ולכן דינו כמבוי מפולש דבעי צוה"פ מצד אחד ולחי או קורה או עומד מרובה בצד האחר, ולכן אם תיקן את פתח המבוי בלחי או בקורה צריך לעשות בפירצה

ביאורים והערות

46. ולכאורה מחמת הפתח הזה, הנקרא בלשון הלבוש דרך הרבים, הופך המבוי להיות מבוי מפולש, אמנם בפמ"ג [מ"ז סוס"ק א] משמע שאין זה נעשה מבוי מפולש רק זוקק תיקון, עיי"ש שכתב שמדברי רש"י המובאים בט"ז ובמג"א נראה שגם בפירצה הפתוחה לכרמלית נאמר דין פירצה דבקעי בה רבים וה"ז מבטל את הפתח וצריך תיקון שם. והוסיף דיראה דבתיקון לחי או קורה סגי, והובאה לשונו בביה"ל [ד"ה צריך]. [ולכאורה משמע דלא חל בזה דין מבוי מפולש, אך בעינן בזה תיקון לחי או קורה ולא סגי רק בכותל המבוי שיש בהם עומד מרובה, וצ"ע, דהא מבוי ניתר בעומ"ר כשם שניתר בלחי וקורה].

קנין הלכה

מראי מקומות

צורת הפתח, ואם תיקן את פתח המבוי בצורת הפתח נתקנה הפירצה בעומד מרובה של כתלי המבוי, ונמצא שאינה אוסרת כלל [ואם הפריץ מרובה נתקנת הפירצה הזו בלחי או קורה].[47]

ג] ובפמ"ג [מ"ז סוס"ק ח] משמע דעכ"פ בנפרץ פירצה דבקעי בה רבים לכרמלית אין למבוי דין מבוי מפולש, אך פירצה זו זוקקת תיקון, וכתב דנראה דסגי בלחי או קורה. [ומשמע דאף כאשר פתח המבוי נתקן בלחי וקורה גם פירצה זו נתקנת בלחי וקורה, וגם קצת משמע שאין פירצה זו נתקנת בעומד מרובה על הפרוץ, וצ"ע].

<u>האם פירצה דבקעי בה רבים פוסלת בחצר</u>

עיין מגן אברהם [ס"ק ד] שכתב שרק מבוי נפסל ע"י פירצה דבקעי בה רבים ולא חצר, וכן מבואר בשו"ע [להלן סעיף ג], וכן הביא המשנה ברורה [ס"ק י].[48]

<u>מבואות שבזמננו, האם נפסלים בפירצה דבקעי בה רבים</u>

עיין מג"א [ס"ק ד] שכתב להסתפק במבואות שבזמננו, שנתבאר בסי' שסג [ס"ק כו] שדינם כחצרות ואינם ניתרים בלחי וקורה, אם גם לענין דין פירצת מבוי אמרינן הכי, שלא יפסלו בד"ט כמבוי אלא רק ביותר מעשר אמות כחצר. ועוד נסתפק המג"א בעיר מוקפת חומה דקיי"ל שיש לה דין חצר, אם נפסלת בפירצה ד"ט דבקעי בה רבים, וסיים דיש להחמיר.

והבית מאיר האריך לומר דגם מבוי שאין בו בתים וחצרות שם מבוי עליו, ורק לענין תיקוני לחי וקורה אין דינו כמבוי כיון שאין בו דיורים מרובים, וממילא הוי כחצר שעשוייה לעשות בה תשמישי הצנע, ולכן בענין תיקוני חצר, אבל לכל שאר מילי דינו כמבוי. ובחזו"א [סי' סה ס"ק נב] כתב דכשאין בתים וחצרות אין למבוי שם מבוי כלל, ודינו לגמרי כחצר.[49]

<u>מבוי שנפרץ מראשו</u>

מבוי שבצד הפונה לרה"ר סתום במקצתו בכותל, ונפרצה בכותל פירצה ד"ט אין פירצה זו פוסלת את המבוי, כמבואר בגמ' [דף י:] ובשו"ע [לעיל סי' שסג סל"ד], דמבוי שפתחו טו אמות יכול להרחיק ב' אמות ולעשות פס שלש אמות ונשאר פתח של עשר אמות הניתר בלחי או בקורה, ולא נאמר פסול של פירצה דבקעי בה רבים בראש המבוי. וכך הביא המשנה ברורה [ס"ק ז].[50] והמג"א [ס"ק ג] ועוד אחרונים כתבו שבאופן זה צריך להניח את הקורה מכותל לכותל, אך אם יניח אותה מהכותל עד הפם ג' אמות אין זה כשר, דאין זו קורה ע"ג מבוי, וכן לענין לחי כתב המג"א דבעינן שיעמיד את הלחי מהצד של הכותל ולא בצמוד לאותו פם, דגם הלחי צריך להיות מחובר לכותל המבוי.

ביאורים והערות

47. והחזו"א [סי' סה ס"ק כא] נקט שלחי או קורה אינם מתירים כלל בדופן הארוך של המבוי, דכיון שלגבי הפתח שיש באותו דופן, רוחב המבוי עולה על ארכו צריך הוא תיקון חצר, ולכן אם תיקן את פתח המבוי בצורת הפתח ונפרץ רוחב הכותל שלצד המבוי צריך שם פס ד' או ב' פסין משהו. אך בגר"ז ובפמ"ג ובאה"ע משמע דלא ס"ל הכי אלא דכל שמצד הפתח העיקרי אורך המבוי עולה על רוחבו אפשר לתקן כל פרצותיו בלחי וקורה, גם פירצה בכותל של צד המבוי.

48. וזה דלא כהאבן העוזר שנקט שפירצה דבקעי בה רבים פוסלת גם בחצר.

49. והביא החזו"א [סימן עט סוס"ק א] דיש מהראשונים שלא הסכימו ליתן למבואות שלנו דיני חצרות לקולא, רק לחומרא, [החזו"א איירי (שם) לענין דיני מבוי מפולש דחמיר מחצר המפולשת], אך בשעת הדחק כתב דאי אפשר להחמיר ויש לדון מבואות שלנו כחצירות אף לקולא, וסיים דהמחמיר תבוא עליו ברכה.

50. וזה דלא כהט"ז שהאריך ליישב לשונות הטור, וכתב דיש לחלק בין אם הכותל היה סתום ונפרץ, שזה פסול גם מצד ראשו אם הוי פירצה דבקעי בה רבים, לבין אם מתחילה נבנה כך המבוי שהרחיק ב' אמות ועשה פס ג' אמות שזו אינה פירצה אלא כן היה מתחילה.

אמנם הרשב"א והריטב"א [דף י:] כתבו להדיא שאפשר להניח את הקורה מהפס עד כותל המבוי, דגם הפס הוא בכלל כתלי המבוי כיון שהפירצה ב' אמות בטילה לו, וכן נקטו רוב האחרונים [הובאו במשנ"ב ס"ק ז].

סעיף ג

מקור הדין הוא בגמ' דף ז. וע"ב. ומשולבים בדין זה דינים הנוגעים לדיני מחיצות [דיני מבוי מפולש ותיקוניו] עם דינים הנוגעים לדיני דיורין [שהמבוי נפרץ במילואו לחצר שהיא רשות האסורה לו, ואם לא נשתתפו יחד אוסרת החצר על המבוי][51]:

א] מבוי שנפרץ לחצר במילואו ונפרצה חצר כנגדו, נותנים למבוי דין מבוי מפולש כיון שהעומדים בו רואים את הפתחים לרשות הרבים [או לכרמלית] משני צידיהם. [ואין זה ממש מבוי מפולש שהרי אינו פתוח לכרמלית אלא לחצר מוקפת כדין, ומ"מ כיון שנפרצה גם החצר, ופירצה זו היא מול המבוי לכן יהבינן למבוי דין מבוי המפולש].

אמנם גיפופי החצר מכאן ומכאן יכולים לשמש למבוי בתורת לחי הנראה מבחוץ [אם אין אורכן ד' אמות], ואז יוכל לעשות צוה"פ בפתח האחר של המבוי ונמצא שעשה בו תיקון של מבוי מפולש. אמנם אם עשה לצד של רה"ר לחי או קורה צריך לעשות לצד החצר צוה"פ.[52]

והחצר עצמה מותרת דיש לה מחיצות של עומד מרובה ולא החמירו בה דיני מבוי מפולש לחייבה בצורת הפתח מצד אחד, וגם לא אסרו בחצר מדין פירצה דבקעי בה רבים, וכן כתב המשנ"ב [ס"ק יז בשם הט"ז].

ב] אם פרצת החצר אינה כנגד פתח המבוי, מ"מ אם המבוי נפרץ לחצר בצד הכותל של החצר, באופן שכותל החצר נראה כממשיך את כותל המבוי, גם בזה נתנו דין מבוי המפולש, דמיחזי הכל כמבוי ארוך שיש לו פתחים לרה"ר או לכרמלית מכאן ומכאן.

ג] אף באופן שאין פירצת החצר מכוונת כנגד פתח המבוי וגם לא נפרץ המבוי מן הצד של החצר, מ"מ אם זו חצר של יחיד גזרו שמא יבנה היחיד בעתיד בתים בחצירו, באופן שפירצת המבוי תיעשה מן הצד ואז יראה כמבוי מפולש, ולכן החמירו כבר מעתה ליתן לו דין מבוי המפולש ולהצריכו צוה"פ ולחי.

ד] כל הנ"ל הוא מדיני מחיצות ולא מדיני דיורין, ולכן אפילו נשתתפו בני המבוי עם בני החצר נאמרו כל חילוקי הדינים של מבוי המפולש, אך אם לא נשתתפו עם החצר הזו אזי אף באופן שלא חל במבוי דין מבוי מפולש כלל, מ"מ נאסר המבוי משום דנפרץ לחצר שהיא רשות האסורה לו, ואסור להוציא כלים ששבתו בבית אל המבוי.

וגם כאן יכולים גיפופי החצר לשמש כלחי הנראה מבחוץ, ודי בלחי זה כדי שלא ייחשב כמבוי הנפרץ במילואו לרשות האסורה לו.

וכתב המג"א [ס"ק ז] דאף אם בני החצר עדיין רגילים להכנס למבוי, מ"מ אין דריסת הרגל שלהם אוסרת בו כיון שיש להם פתח אחר לרשות הרבים, וכגון זו כופין על מדת סדום שלא יעברו במבוי.

ביאורים והערות

51. והיינו שאף אם המבוי נשתתף עם שאר החצרות שבו, מ"מ אם לא נשתתף עם חצר זו שנפרץ אליה אסור להוציא כלים ששבתו בבית או במבוי כיון שנפרץ לרשות האסורה, אך כלים ששבתו בחצירות או במבוי מותר לטלטלן במבוי, וכן מותר להוציאן מהחצר למבוי הואיל וחצרות רשות אחת הן.

52. ואם כותלי המבוי נכנסין אל החצר באופן שהם רחוקים מכותלי החצר ג"ט, אז אין כאן דין נראה מבחוץ. ולענין שיעור כניסתם של הכתלים המבטל מכאן דין נראה מבחוץ, כתב הביה"ל [ד"ה וכגון] בשם הפמ"ג שאינו עולה על ג"ט. והחזו"א [סי' סז ס"ק יב] כתב דנראה דסגי בנכנסין כל שהוא.

קנין הלכה

מראי מקומות

ובאופן שנפלה המחיצה שבין המבוי לחצר בשבת, הביא הב"י את דברי המרדכי [סי' תעז] שדן אם אמרינן בזה שבת הואיל הותרה הותרה [כיון שאין האיסור אלא מדיני דיורין, וכעין הדין של כותל שבין שתי חצרות שנפל בשבת שאינן נאסרות], או דכיון שתשמישו של המבוי חלוקים מתשמישי החצר לכן לא אמרינן בזה הואיל והותרה הותרה, ולא דמי לחצר שנפרצה לחצר. והובאו דברי המרדכי בהגהת רע"א.

<u>מבוי שנפרץ לקרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה</u>

אם המבוי נפרץ לקרפף שלא הוקף לדירה ושיעורו יותר מבית סאתיים, הוי כמבוי שנפרץ לכרמלית, וחל בו בכל גוונא דין מבוי המפולש.

ונחלקו הראשונים באופן שגיפופי הקרפף נראין מבחוץ למבוי כלחי, אם מועילים למבוי בתורת לחי ויהא סגי אם יעשה צורת הפתח בפתח האחר.

א] תוס' [דף כד: ד"ה ההיא] כתבו שלא נאמר בזה דין נראה מבחוץ, דכיון שאין הגיפופים האלו מועילים לקרפף עצמו כ"ש שלא יועילו למבוי. [תוס' סוברים שדין נראה מבחוץ באופן זה של חצר קטנה שנפרצה לגדולה הוא מדין מיגו, דמיגו דהוי גיפופים לחצר הגדולה חשיבי נמי גיפופים לחצר הקטנה, ואין זה שייך בקרפף].

ב] הריטב"א [דף כד:] נקט שבכל גווני מועילים הגיפופים למבוי [אם אין אורכן ד' אמות, שאז יצאו מתורת לחי], דס"ל שדין נראה מבחוץ נאמר בזה גם כשאין היתר לקרפף שמבחוץ, דלא מתורת מיגו אתינן עלה אלא עצם צורת הגיפופים נראית מבחוץ למבוי כלחי.

והמשנה ברורה [ס"ק כד] הביא את דברי תוס', ולא הביא את שיטת הריטב"א, והחזו"א [סי' פח ס"ק יא] נטה יותר לשיטת הריטב"א.

<u>בדברי המג"א ס"ק ט והביה"ל ד"ה כאילו [ושייך גם לב"י סוס"י שסד]</u>

עיין בגמ' [דף כד:] ברחבה שהיתה בעיר פום נהרא, שהיה פתוח אליה מצד אחד מבוי, ומצד השני היה פתוח אליה שביל של כרמים שהוליך אל הנהר. והרחבה לא הוקפה לדירה והיה שיעורה יותר מבית סאתיים, ולכן היה דינה ככרמלית, ורצו לעשותה מוקפת לדירה [והיתה מוקפת גדר אבנים ולכן היה קשה לפרוץ בה יותר מבית סאתיים ולחזור ולבנותה לשם דירה]. ונחלקו רש"י ותוס' במציאות הדברים בשתי מחלוקות:

א. רש"י פירש שבשביל עצמו היו בתים וחצרות. ותוס' פירשו שבשביל לא היו דיורים, אך בני המבוי השתמשו בו ולכן היה שייך לראותו כהמשך המבוי.

ב. רש"י פירש ששפת הנהר הסמוכה לשביל היתה באופן של תל שיש בו מחיצה, ותוס' פירשו ששפת הנהר הסמוכה לשביל היתה נמוכה, אך מעבר לנהר היו גידודים גבוהים י"ט, ודנים את מחיצות השביל כנמוכות עד אותם גידודים מדין עומד מרובה על הפרוץ, ורוחב הנהר באותו מקום לא היה יותר מעשר אמות ולכן לא היה כאן שיעור פירצה.

ואמרו בגמ' דאם יעשו לחי על פתח השביל לרחבה, ולחי זה יתיר את השביל, ומיגו דמהני לשביל יועיל גם לרחבה לעשותה מוקפת לדירה, ויאמרו דלחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא, ולכן אין להתיר את השביל ע"י לחי בפתחו. ונחלקו רש"י ותוס' בביאור חשש זה:

קנין הלכה

מראי מקומות

א. רש"י פירש דיאמרו שלחי יועיל גם לשביל שאין בקצהו מחיצה של גודא דנהרא, והו"ל כמבוי מפולש שאינו ניתר בלחי.

ב. תוס' פירשו שיאמרו שלחי מועיל לשביל של כרמים בעלמא שאין בני מבוי משתמשים בו, והופכים גם אותו להיות כחלק מהמבוי, שלא יעלו על דעתם שהיתר השביל הוא משום השתמשות בני המבוי שאינם דרים כאן, א"נ יאמרו שלחי מועיל לשביל מפולש, שלא יעלו על דעתם שהגידודים שמעבר לנהר מועילים לגדור את השביל.

ומסקינן בגמ' דעושין לחי לפתח המבוי אל הרחבה, ומיגו דמהני האי לחי להתיר את המבוי מהני גם לרחבה לעשותה מוקפת לדירה, ומעתה השביל אינו פרוץ לכרמלית אלא לרחבה שהיא רשות היחיד.

ונחלקו רש"י ותוס' במחלוקת נוספת:

א. ברש"י [דף כה.] מבואר שהשביל נשאר באיסורו ואין מתקנין אותו בלחי, גזירה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים.

ב. ובתוס' [דף כד: ד"ה טלטולי] נקטו דלמסקנא כאשר עושין את הלחי בפתח המבוי לרחבה ולא בפתח השביל לרחבה, ניתר גם השביל בטלטול, והסכימו הרשב"א והריטב"א לתוס' בנקודה זו, שלמסקנא השביל אינו אסור בטלטול ולא גזרינן.

והמג"א [ס"ק ט] הביא את שיטת תוס' במציאות הדברים, שהחשש הוא שיטעו שמותר לטלטל במבוי מפולש ולא ידעו שהגידודים שמעבר לנהר מתירים, אך נקט דלא כתוס', שהגזירה לאסור את השביל נשארה גם למסקנא שאין עושין לחי בפתח השביל, כשיטת רש"י. ולכן כתב המג"א שאם יש נהר המקיף את העיר ומבואות העיר פתוחים אליו, אם אין גידוד עשרה בצד הנהר הפונה לעיר רק מעבר לנהר, ואין הנהר רחב יותר מעשר אמות, יש לאסור משום שיטעו להתיר מבואות מפולשים, ולא יבינו שההיתר הוא משום המחיצה שמעבר לנהר. והובאו דברי המג"א במשנ"ב [ס"ק כד].

אמנם בביאור הלכה [ד"ה כאילו] כתב שיש לפקפק הרכה באיסור זה, דאף אם ננקוט כרש"י דגם למסקנא השביל אסור, היינו דוקא כשעיקר ההיתר בא ע"י לחי ויטעו לומר שהלחי מתיר אף במפולש, אבל במבואות של עיר שאין בהן לחי אין במה לטעות, ועל כרחם יבינו שההיתר הוא משום הגידודים שמעבר לנהר. ועוד דהרשב"א והריטב"א הסכימו לתוס' דהגזירה היתה רק כאשר מתקן את השביל עצמו בלחי, ולא כאשר עושה את הלחי במבוי, וא"כ הכא שאין תיקון לחי כלל אין מקום לגזור, וסיים הביה"ל דבודאי יש לסמוך על שיטה זו של תוס' והרשב"א והריטב"א במילתא דרבנן.

<u>סעיף ד</u>

מקור הדין של בין הלחיים ותחת הקורה הוא בסוגיית הגמרא דף ח:-דף ט., וכן בגמ' שבת [דף ט.].

ונאמרו בגמ' כמה צדדים של ספק, והראשונים נחלקו בביאורם, ונביא בזה כמה מצדדי הספק הנוגעים להלכה, וכן נפרט חלק משיטות הראשונים, אלו שהובאו בשו"ע ובפוסקים:

א] <u>היכירא מלגיו או היכירא מלבר</u>

למאי דקיי"ל דקורה משום היכר, האם ההיכר נועד לבני המבוי העומדים בתוך המבוי, והם רואים את החוד הפנימי של הקורה, והוא גבול המבוי עבורם, ואסור לטלטל תחת הקורה, או שההיכר נועד לבני רה"ר, והם רואים את החוד החיצון של הקורה, ומשם ואילך מתחיל היתר המבוי ומותר לטלטל תחת הקורה.

ב] <u>חודו הפנימי סותם או חודו החיצון</u>

קי"ל דלחי משום מחיצה, אולם לפי כמה ראשונים יש נידון בגמרא אם חודו החיצון של הלחי סותם את המבוי, והשטח שכנגד עובי הלחי הוא בכלל ההיתר, או שחודו הפנימי סותם, והשטח שכנד הלחי אינו מכלל ההיתר.[53]

ג] <u>מקום פטור</u>

גם להך צד שהחוד הפנימי של הלחי סותם, א"נ שההיכר הוא לבני המבוי, הובאה בגמ' סברא לדון ולהתיר את המקום שבין הלחיים מדין מקום פטור, כיון שאינו כלול בהיתר של המבוי וגם אינו נחשב חלק מרשות הרבים שהרי הוא בין עובי כותלי המבוי, א"כ יש לדון ולהתיר לטלטל בו, וכן ממנו אל תוך המבוי, משום דהוי מקום פטור. אמנם היתר זה שיך רק כשאין בו שיעור של ד"ט על ד"ט, אך אם עובי הלחי הוא ד"ט נמצא שיש במקום זה של בין הלחיים שיעור של ד"ט על ד"ט וזה שיעור של כרמלית.

ד] <u>מצא מין את מינו וניעור</u>

כנגד סברא זו של מקום פטור הובאה בגמרא הסברא של "מצא מין את מינו וניעור", והיינו שאם המבוי פתוח לכרמלית אזי השטח של בין הלחיים אשר אין בו ד"ט על ד"ט מצטרף אליה, וחל גם בו דין הכרמלית כיון שהוא מינו של הכרמלית [וגם הכרמלית היא מ"פ מן התורה].

ונחלקו הראשונים בסברא זו, יש הנוקטים שסברא זו שייכת רק אחרי שננקוט שהחוד הפנימי סותם, והיתר המבוי מסתיים שם, ואז אכן המקום שבין הלחיים ותחת הקורה הוא מקום פטור [כשאין בו ד"ט] ובזה, אם המבוי פתוח לכרמלית אמרינן דמצא מין את מינו וניעור, אבל אם החוד החיצון סותם א"כ אין כאן מ"פ כלל ואף בפתוח לכרמלית ה"ז מותר.

ויש ראשונים הסוברים שסברא זו של מצא מין את מינו קובעת גם את גבול המבוי, והיינו שאף דכאשר המבוי פתוח לרשות הרבים אמרינן דהחוד החיצון סותם וההיכר הוא מבחוץ, מ"מ בפתוח לכרמלית גוברת הסברא של מצא מין את מינו ומצרפת את בין הלחיים ותחת הקורה אל הכרמלית, והיתר הלחי והקורה נקבע מהחוד הפנימי.

ונביא בזה את שיטות הראשונים הנזכרות בשו"ע ובפוסקים:

א] שיטת הרמב"ם, וכן פוסק השו"ע, דכל עיקר החילוק לדינא הוא אם המבוי פתוח לרה"ר או לכרמלית, שאם הוא פתוח לרה"ר מותר לטלטל תחת הקורה [דהיכירא מלבר] ובין הלחיים [דחודו החיצון סותם], ואם הוא פתוח לכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור ונאסר המקום הזה אף אם אין בו שיעור ד"ט על ד"ט, ודינו ככרמלית, ורק חודו הפנימי סותם.[54]

ב] המשנה ברורה [ס"ק כה] הביא את שיטות התום' והריטב"א שנקטו שההיתר של בין הלחיים בפתוח לרה"ר נאמר דוקא כשאין שם שיעור ד"ט על ד"ט, אך כשיש שיעור ד' על ד', ה"ז ככרמלית. והיינו דתום' והריטב"א מחלקים בין לחי לבין קורה, שבקורה אמרינן דההיכר מלבר, ולכן מותר לטלטל תחת הקורה אף כשיש שם שיעור ד' על ד', אך בלחי אמרינן שחודו הפנימי סותם, וההיתר לטלטל בין הלחיים הוא מדין מקום פטור, ולכן אם יש שם שיעור ד"ט על ד"ט ה"ז כרמלית.

ביאורים והערות

53. כגון שפירצת החצר אינה כנגד פרצת המבוי, והמבוי לא נפרץ לחצר מן הצד של החצר, וזו חצר של רבים שאין לחוש שייבנו בה בתים.

54. בגמרא נזכרת לשון זו של חודו הפנימי או החיצון לגבי קורה, למאן דסבר דקורה משום מחיצה, ולא לגבי לחי, ולכן יש ראשונים הסוברים דלחי לכו"ע סותם מחודו הפנימי [הרז"ה], ואעפ"כ יש סברא שיהא מותר לטלטל כנגד בין הלחיים והיינו מדין מקום פטור. אמנם הרא"ש [סי' י] כתב שגם לגבי לחי י"ל שחודו החיצון סותם.

ולא פירש המשנ"ב מה הדין לפי שיטה זו בפתוח לכרמלית, האם נקטינן כהרמב"ם שהכרמלית מצרפת אליה גם את המקום שתחת הקורה, ואסור לטלטל תחת הקורה, וכ"ש שאסור לטלטל בין הלחיים, או דדוקא בין הלחיים אמרינן דמצא מין את מינו, כיון שהחוד הפנימי סותם והמקום שבין הלחיים הוא מקום נפרד, ואף כשאין בו ד' על ד' מ"מ מצרפינן ליה לכרמלית, אבל תחת הקורה מותר בכל גווני כיון שההיכר הוא מלבר. [ולא נקטינן כהרמב"ם שסברא זו של מצא מין את מינו תגרום לשנות את מקום ההיתר של הקורה, שיהא החוד הפנימי מתיר].[55]

ג] שיטת הראב"ד [וכן מוכח ברש"י ותוס' והרא"ש והרמב"ן במלחמות בסוגיא שבת דף ט.] דמותר לטלטל תחת הקורה בכל גווני, בין כשהמבוי פתוח לרה"ר ובין כשהוא פתוח לכרמלית, והטעם משום שהיכר הקורה הוא מעיקר הדין מלבר, ואין סברת מצא מין את מינו גוברת על סברא זו להפוך את המקום הזה לכרמלית. אך לגבי בין הלחיים מחלק גם הראב"ד בין פתוח לרה"ר, שבזה מתירים את המקום ובין פתוח לכרמלית שבזה אמרינן דמצא מין את מינו וניעור.[56]

והמשנה ברורה [ס"ק כז] הביא שהא"ר צידד להקל כהראב"ד, וכן פסק האבן העוזר, וע"ע בביה"ל [סי' שמו ס"ג ד"ה ומשקוף] שציין שפסקי המג"א [שם] אזלי בשיטת הראב"ד וסיעתו, והקשה למה לא ציין המג"א שלפי השו"ע אסור לטלטל תחת הקורה בפתוח לכרמלית.

<u>קורה רחבה ד טפחים</u>

כתב הרשב"א [עבודת הקודש שער א סימן יא] שאם הקורה רחבה ד' טפחים ובריאה לקבל מעזיבה, מותר לטלטל תחתיה אף במבוי הפתוח לכרמלית. [ונראה שהביאור בזה הוא דכיון שדין המחיצה של פי תקרה הוא מן התורה, לכן אין הסברא של מצא מין את מינו יכולה להפקיע את המקום שתחת הקורה ממחיצותיו ולצרפו לכרמלית]. והובאו דברי הרשב"א במ"מ [פי"ז הי"א]. והב"י הביא את דברי הרשב"א האלו ואח"כ הביא את דברי הסמ"ק והסמ"ג, שלפי ביאורו של הב"י בדבריהם נמצא שהם חולקים על הרשב"א הנ"ל ואוסרים גם בזה.

והמג"א [ס"ק י] כתב ביאור אחר בדברי הסמ"ג והסמ"ק, ולפי ביאורו אין מדבריהם ראיה שחולקין על הרשב"א. ועיין שעה"צ [ס"ק כב] שכתב דהפמ"ג אינו מסכים לביאורו של המג"א בזה, אך לענין מעשה כתב דיש להקל כהרשב"א.

<u>בין פסי החצר</u>

כתב החזו"א [סי' סו ס"ק ז] שהמקום שבין פסי החצר נידון כבין הלחיים.

<u>בין הקנים של צורת הפתח</u>

עיין חזו"א [סי' סו ס"ק ז וסי' סז ס"ק כד] שנוטה לומר שדין המקום שבין הקנים של צורת הפתח כדין בין הלחיים. והוסיף החזו"א שאם הקנה העליון צר יותר מהקנים שבצד [כפי שמצוי שנותנין חוט לקנה עליון] הרי הוא קובע את גבול הרשות.

ביאורים והערות

55. השו"ע פסק כן משום שנקט שכן דעת הרא"ש, אמנם כבר כתבו כמה מהאחרונים שאין הכרח שהרא"ש חולק על הראב"ד [שיובא להלן], וכיון שבסוגיא בשבת [דף ט.] מבואר ברא"ש כהראב"ד לכן נטו לפסוק הלכה כהראב"ד.

56. וקצת נראה שהמשנ"ב לא בא לדון כאן להלכה כשיטה נפרדת את שיטת התוס' והריטב"א, רק בא להחמיר על השו"ע ולומר דיש האוסרים בין הלחיים אף בפתוח לרה"ר אם יש בו שיעור ד' על ד'.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>מבוי שיש בו דלת לפנים מן הלחי או הקורה</u>

עיין תום' [שבת דף ט.] ועוד ראשונים שם שכתבו שבאופן שמותר לטלטל תחת הקורה וכנגד הלחי כגון בפתוח לרה"ר, ה"ז מותר אף באופן שיש דלת נעולה לפנים מן הלחי ומן הקורה, והובאו הדברים בביה"ל [ד"ה בפתוח].

<u>האם מותר להוציא מבין הלחיים אל מחוץ למבוי</u>

באופן שבין הלחיים ותחת הקורה מותר בטלטול משום שהחוד החיצון סותם, פשוט שאסור להוציא משם אף לכרמלית, דנמצא מוציא מרשות היחיד לכרמלית. אמנם באופן שאסור לטלטל שם כגון לדעת הרמב"ם בפתוח לכרמלית, פשוט דאסור לטלטל משם לרשות הרבים, כיון שמקום זה הוא רה"י מדאורייתא, אך דנו הראשונים אם מותר לטלטל משם לכרמלית [והיינו אם מותר לטלטל ממקום שהוא רה"י מדאורייתא וכרמלית מדרבנן, שפרוץ במילואו לכרמלית, אל כרמלית]. וכתב הביה"ל [ד"ה מפני] לעיין בסי' שמו [ס"ג] דלכאורה מותר. ועיין מה שכתבנו שם שנחלקו בזה הראשונים וגם המשנה ברורה עצמו [סי' שעב] אסר זאת.

<u>סעיף ה</u>

מקור הדין הוא בגמ' שבת דף קמא. ועיין משנ"ב שהביא בשם המאמר מרדכי שהאיסור הוא לישב שם בקביעות ולטלטל.

<u>סעיף ו</u>

מקור הדין הוא בביצה דף ל., וציינו הפוסקים לסי' תרח [ס"ב] דבדבר המפורש בתורה להדיא אין אומרים מוטב שיהיו שוגגין וכו', אך בדבר שאינו מפורש להדיא, אומרים מוטב שיהיו שוגגין אף אם הוא איסור תורה, כגון תוספת יוה"כ.

<u>סעיף ז</u>

מקור הדין הוא במשנה דף צד., ויסודו הוא דסובר ר' יוסי דמה שאמרו בשבת הואיל והותרה הותרה היינו דוקא כאשר המחיצות קיימות והוי רה"י גמורה גם מדרבנן, ונפילת המחיצות גורעת רק מחמת דין הדיורין, כגון שתי חצרות שנפרצו זו לזו, אבל אם נפלו הלחי או הקורה והמבוי פרוץ לכרמלית לא אמרינן הואיל והותרה הותרה.

וכתבו התרומת הדשן [סימן עג] ומהר"י וייל דכל זה כאשר בזמן כניסת השבת היה העירוב בין הדיורים עומד להתקיים, אבל אם הוא מקום דשכיחי גויים העלולים לגרום קלקול, כגון שעשויים להסיר את הלחיים המפרידים בין הדירות הישראליים לבין הנכרים [בעיר שכולה מוקפת], לא אמרינן הואיל והותרה הותרה, ומשעה שקלקלו את הלחיים נאסרו משום הדיירים הגויים.[57]

ביאורים והערות

57. וכתב המג"א [ס"ק יד] דהיינו שקרוב לודאי שהנכרים ישברוהו, וכן הוא במקור הדין בתרומת הדשן. והוסיף הפמ"ג [א"א ס"ק יד ומ"ז ס"ק ט] דה"ה אם הלחי רעוע שודאי יפול אחרי ביה"ש. [ולכאורה צ"ע דאם קרוב לודאי שהנכרים ישברוהו נימא דהוי כמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה ותיפסל אף קודם שהנכרים הפילוה. וי"ל דכיון שאינה עומדת ליפול מאליה אלא על ידי מעשה אדם הנעשה בכוונה, אין זה בגדר מחיצה שאינה ראויה לעמוד ברוח מצויה, אף שקרוב לודאי שהנכרים יפילו את הלחי בכוונה. ועדיין צ"ע על הפמ"ג שכתב דה"ה במחיצה רעועה שבודאי תיפול אחרי ביה"ש, דא"כ תיפסל אף קודם שנפלה כיון שעומדת ליפול מאליה תוך זמן קצר. ואולי י"ל דמיירי באופן שבזמן ביה"ש בודאי לא תיפול המחיצה, ולא פסלו מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה אלא כשעלולה ליפול מיד אם תנשב הרוח, משא"כ במחיצה רעועה].

וע"ע במג"א [ס"ק יג] שהביא מהב"י בשם תירוץ אחד במרדכי שלגבי מחיצה שבין חצר למבוי שנפלה בשבת לא אמרינן הואיל והותרה הותרה, כיון שתשמישיה של חצר שונים מתשמישו של מבוי.

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין הוא בתשובת מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סי' תכב המובאת במרדכי סי' תקיח. וכתב המג"א [ס"ק טו] דמיירי שנשבר הלחי מערב שבת, ולכן החצרות שאינן פתוחות לאותה חצר שהשיתוף מונח בתוכה אסורות, אך אם היה נשבר בשבת היו החצרות מותרות לטלטל בתוכן, וכן מותרות להעביר מחצר לחצר, כיון שלענין נידון של איסור דיורין אמרינן שבת כיון שהותרה הותרה. [אך היו אסורות להוציא למבוי כיון שנשבר הלחי, ולענין חסרון מחיצות לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, כמבואר בסעיף הקודם].

ובהא דבחצרות הפתוחות לחצר שבה מונח השיתוף מותר לטלטל, הקשה החזו"א [סי' צ ס"ק כו] דכיון שעשו רק שיתוף ולא עירוב, ומן הסתם הניחוהו בחצר [או בבית כנסת, שדינו כחצר לענין זה] ולא בבית דירה, א"כ כל שורש ההיתר בשעה שהלחי קיים הוא מטעם דסומכין על שיתוף במקום עירוב, וזה שייך רק כאשר אכן יש שיתוף, אך כאשר המבוי פרוץ ללא לחי ולא שייך בו שיתוף איך יועיל כאן שיתוף במקום עירוב. וכתב החזו"א לתרץ דשייך שם שיתוף גם לגבי חצרות הפתוחות זו לזו אף כשאין המבוי כלול בשיתוף זה, ולכן מהני השיתוף לחצר בה הוא נמצא ולשאר החצרות הפתוחות לה.[58]

<u>בדברי המג"א ס"ק טו</u>

המג"א הקשה דכיון שעשו עירוב אחד ונאסרו מקצת החצרות למה אין נאסרין כולן. [ולכאורה כוונתו דכיון שכאשר נשתתפו כולם יחד נעשו כולם כחבורה אחת בדירה בחצר אחת, וכיון שחלק מהם אסורים יאסרו כולם]. ותירץ [וכבר כתב כן מהר"ם מרוטנבורג בתשובתו הנ"ל] דגדולה מזו אמרו שלא אמרו דיורין להחמיר.

והנה המרדכי אחר שהביא את תשובת המהר"ם, כתב דפליאה היא בעיניו למה שאר החצרות אינן אוסרות את החצר שבה מונח השיתוף בדריסת הרגל שלהן, שהעירוב מרגילן לחצר זו. והמג"א תירץ קושיא זו וציין לסי' שעח [ס"ג] דלא אמרינן עירוב מרגילה. מה שכתב המג"א דאפילו בבית אחד אסור מחדר לחדר [כמבואר בסי' שע], כוונתו כאשר בכל חדר גר אדם אחד.

עיין בשערי תשובה [ס"ק ה] שהביא מספר אבן העוזר שכתב שסעיף זה בשו"ע שהסכימו איתו הט"ז והמג"א, אזיל בשיטה המובאת להלן [סי' שעב סט"ו] שאם א"א להגיע אל העירוב אלא ע"י איסור, אפילו איסור דרבנן כגון לעלות באילן, לא חל העירוב, אבל לשיטת הרמב"ם והשו"ע [שם] העירוב חל בכה"ג, כיון שבזמן בין השמשות לא גזרו על שבות והיה יכול להגיע אל העירוב, א"כ ה"נ אף שנשבר הלחי מ"מ היו יכולים כל החצרות להביא את העירוב בזמן ביה"ש, שהרי המבוי הוא רק כרמלית,

ביאורים והערות

58. הנפק"מ בחידושו זה של החזו"א היא, שהעירוב בין החצרות מהני בתורת שיתוף וא"צ להניחו בבית אלא אפשר גם בחצר. ועיין בפמ"ג [א"א ס"ק טו] שנראה שגם לו הוקשה כקושיית החזו"א, ותירץ באופן מחודש, דמתוך שכבר נשתתפו במבוי בשבתות קודמות, לכן אף שנשבר הלחי קודם השבת נשאר שָם השיתוף שחל במבוי זה על החצר שבה הוא מונח ועל החצרות הפתוחות לו, אך אם מעולם לא נשתתפו כדין, משמע בפמ"ג שא"א לעשות מתחילה שיתוף רק עבור החצרות האלו בלי לכלול את המבוי.

וסיים בצ"ע. ובשו"ת רע"א [סי' יד] הביא את דברי האה"ע והניח הדין בספק.[59]

והחזו"א [סי' צו ס"ק לה] כתב שדברים אלו תמוהים, דיסוד עיקרי תקנת עירוב הוא שיהא העירוב מונח באחד הבתים המעורבים, ולא תהא רשות אחרת שלא נתערבה עמהם מפסקת בין הבית שבו העירוב לבין החצר שמערבין אותה. וכאשר יש רשות אחרת מפסקת אין החסרון משום האיסור להביא את העירוב, שעל זה שייך לדון מצד שבות בין השמשות, אלא שהפסק רשות דינו כהפסק גמור, וככותל גבוה י"ט שאין בו פתח, שא"א להניח את העירוב בחצר האחרת מעבר לכותל.

ביאורים והערות

59. עיי"ש בדברי רע"א שלא חלק על העיקרון המבואר בדברי האה"ע שהחסרון של כרמלית המפסקת בין החצר לבין העירוב [או חצר שאינה מעורבת] הוא משום האיסור של הבאת העירוב אל החצר, ושייך לדון מצד דלא גזרינן על שבות ביה"ש, וספיקו של רע"א הוא אם לדמות כרמלית המפסקת לאילן שבזה הכשיר הרמב"ם דהוי כאילו איסור אחר גורם לו, או דכיון שעירוב בא להתיר איסור הוצאה, והכרמלית המעכבת את הבאת העירוב היא ג"כ איסור הוצאה, לא מיקרי איסור אחר ואין להכשיר זאת, אך לא נחית כלל רע"א לסברת החזו"א דלקמן שהפסק רשות אחרת הוא חסרון בעיקר העירוב ולא רק משום האיסור להביא את העירוב.

שאלות לחזרה

או"ח הלכות עירובין סי' שסג סכ"ט – שס"ה
מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, משנ"ב שעה"צ וביאוה"ל

<u>סימן שסג סעיף כט</u>

א. באיזה מבוי מיירי הא דאיתא בגמ' מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה?

ב. מבוי שראשה מצד אחד כלה לים, האם צריך לעשות שם איזה תיקון, ומה הטעם;
1) כשהים עמוק י' טפחים בשפתו?
2) כשהוא מתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות בשפתיו?
3) כשהוא מתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות בתוך המים?
4) כשיש על שפתו מדרון המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות?

ג. ומה הדין כשהספינות עוברות שם לנמל, ומה הטעם?

ד. 1) מבוי שראשו אחד כלה לנהר ויש בשפתו גובה י' טפחים, האם צריך שם תיקון?
2) הנהרות שדרכן להתייבש בקיץ ואז אין המדרון שלהם גבוה י' טפחים בתוך ד' אמות, האם צריכים תיקון כשאינו יבש?
3) וכמה צריך שיהא הנהר סמוך לראש המבוי?

ה. נהר שנקרש בימות הגשמים;
1) האם מיקרי מחיצה לטלטל על ידה - בימות החמה ובימות הגשמים?
2) ומה הדין אם שפת הנהר גבוה ומתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות עד מקום הקרישה?

ו. כשראשה מצד אחד כלה לנהר ויש עליו גשר שמהלכין בו רבים, האם צריך לעשות שם איזה תיקון;
1) כשהגשר רחב רק ארבעה טפחים?
2) כשהגשר רחב יותר מעשר אמות?

ז. 1) ומה הדין כשהנהר מקפת את העיר מכל הצדדין, והטעם?
2) והאם מועיל שיעשה עתה מחיצה על גבי ההיקף?
3) ומה יוכל לעשות שיוכל לטלטל במקרה כזה?

ח. מבוי שראשו מצד אחד כלה לאשפה, האם צריך לעשות שם איזה תיקון, ומה הטעם;
1) כשכלה לאשפה של רבים?
2) כשכלה לאשפה של יחיד?

ט. 1) עיר שמוקף סביבה חריץ עמוק י' טפחים ורחבה ד' טפחים, האם צריך תיקון?
2) ומה הדין אם יש גשר על גבי החריץ שהולכין דרך שם למבואות העיר?

<u>סעיף ל</u>

י. מבוי שצד אחד ארוך יותר מהצד השני, היכן מניח את הקורה, ומה הטעם;
1) כשצד הארוך עודף על הקצר יותר מג' אמות?
2) כשצד הארוך עודף על הקצר פחות מג' אמות?
3) כשהאלכסון אינו ניכר להדיא לעין רק על ידי מדידה?

יא. 1) האם מהני שיניח את הקורה באלכסון ולא יטלטל רק כנגד הצד הקצר?
2) האם מהני שיעשה צורת הפתח באלכסון, והיכן יהא מותר לו להשתמש, ומה הטעם?
3) האם מהני שיעשה צורת הפתח באלכסון גם כשצד אחד עודף על צד אחר ביותר מד' אמות?

יב. 1) במבוי כזה, כשמניח לחי אחד אצל הארוך ואחד אצל הקצר, היכן מותר לטלטל, ומה הטעם?
2) ומה הדין בחצר או במבואות שלנו שיש להם דין חצרות?

יג. תוך המבוי, האם יכול להניח הקורה באלכסון, והיכן מותר לו לטלטל;
1) כשהלכסון פחות מעשר אמות?
2) כשהאלכסון יותר מעשר אמות?
3) כשהאלכסון יותר מעשר אמות באופן שצד אחד משוך מחבירו רק פחות מג' אמות?

<u>סעיף לא-לב</u>

יד. העמיד לחי באמצע המבוי, באר הדין והטעם אם מותר לטלטל ממנו ולפנים;
1) כשיש חצר מהלחי ולחוץ ועשו החיצונים לחי בראש המבוי?

2) כשיש חצר מהלחי ולחוץ ולא עשו החיצונים לחי בראש המבוי?
3) כשאין חצר מהלחי ולחוץ?
4) ובאיזה אופן לא מועיל הלחי באמצע להתיר בפנים, אף כשאין לחי בראש המבוי?

טו. אם עשו באמצע המבוי שני פסים של משהויין או פס ארבעה או צורת הפתח;
1) האם מותר לטלטל ממנו ולפנים - כשאין תיקון בראש המבוי?
2) והאם מותר לטלטל ממנו ולחוץ - כשיש תיקון בראש המבוי?

טז. 1) האם אפשר לחלק חצר ע"י שיעשה צורת הפתח באמצע וכל אחד יערב לחלקו?
2) עיר המוקפת חומה שנעלו הפתחים בלילה חוץ מפתח אחד שהוא כלחי, האם מערבין אותה לחצאין, ומה הטעם?
3) אם נפרץ פרצה בחומה, האם יכולים לערב חציה ולהניח חציה, ומה הטעם?

<u>סעיף לג</u>

יז. מבוי שהוא רחב עשרים אמות;
1) האם מהני צורת הפתח בראש המבוי?
2) האם מהני פס רחב ארבע אמות, ומאי טעמא לא מהני פחות מד' אמות, והיכן מעמידו?
3) היכן יניח הקורה בראשו, ומה יעשה כשגובה כותלי המבוי ו' אמות וגובה הפס רק ד' אמות?
4) האם מהני גם לחיים בשני המבואות או לחי באחד וקורה באחד?
5) אם אין בכל מבוי משני המבואות כל תנאי מבוי, האם מהני להניח בראשו קורה או לחיים?

יח. מן הפס עד הכותל האמצעי של המבוי, האם צריך תיקון, ואיזה תיקון;
1) כשיש שם יותר מעשר אמות?
2) כשיש שם פחות מעשר אמות?

<u>סעיף לד-לה</u>

יט. 1) איזה תיקון נוסף כתב השו"ע להתיר מבוי שהוא רחב עשרים אמות?
2) מאי טעמא הכא בעינן עומד מרובה על הפרוץ, ובעלמא קיי"ל דפרוץ כעומד נמי מותר?
3) כשממעט פתח המבוי ע"י פס עומד מרובה על הפרוץ, האם בעינן קורה או לחי בראש המבוי, והיכן מעמידו - רק ברוחב עשר אמות או אף בפתחים הקטנים?
4) מאי טעמא צריךליזהר לא ליכנס בפתחים הקטנים?
5) אם עשה צורת הפתח לפתחים הקטנים, האם מותר ליכנס שם, ומה הטעם?

כ. 1) הפס שעושה בראש המבוי למעט מרוחב הפתח - האם צריך שיהיה שלם או סגי בקנה קנה פחות מג' טפחים?
2) ומה הטעם לא אומרים בזה אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה?

<u>סעיף לו</u>

כא. מבוי שיש בראשו מדרון כלפי פנים או כלפי חוץ, האם נחשב המדרון כמחיצה;
1) כאשר מתלקט גובה י' טפחים מתוך ד' אמות?
2) כאשר מתלקט גובה י' טפחים מתוך ה' אמות?
3) ומה הטעם לחלק ביניהם?

כב. 1) אם כל העיר מוקפת תל ואח"כ בנו בה בתים, האם מותר לטלטל, והטעם?
2) ומה הדין אם בנה מחיצות בגובה י' טפחים על התל?
3) ומה הדין אם התל היה פחות מי' טפחים והשלים עד י' טפחים?
4) אם יש סביב העיר חריץ עמוק י' טפחים ורחב ד' טפחים, ונסתם ע"י עפר וצרורות, האם זה אוסר?

<u>סימן שסד סעיף א</u>

כג. מהי התיקון שצריך לעשות בשני צדי המבוי, באופנים דלהלן, ומה הטעם;
1) כשהמבוי מפולש בשני ראשיו לרה"ר או בשני ראשיו לכרמלית או צד אחד לרה"ר וצד אחד לכרמלית?
2) כשצד אחד פתוח לרה"ר וצדו השני לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה?
3) כשצד אחד פתוח לרה"ר וצדו השני לחצר שאינה מעורבת, שאינה רגילה במבוי זה?
4) כשצד אחד פתוח לרה"ר וצדו השני לחצר שאינה מעורבת שרגילה בו מכבר?
5) כשצד אחד פתוח לרה"ר וצדו השני לחצר המעורבת?
6) כשהוא מפולש בשני ראשיו לרה"ר ואין בו תנאי מבוי והוא רק כחצר?

סעיף ב

כד. 1) רה״ר עצמה, מה טעם אינה ניתרת בצורת הפתח?
2) האם צריך שני דלתות משני הצדדים או סגי בדלת אחת, מדאורייתא ומדרבנן, ומה הטעם?
3) האם צריך שיהיו הדלתות ננעלות בלילה או סגי שיהיו ראויות לינעל, ומה הטעם?
4) כמאן פסק השו״ע?
5) על מה סומכין העולם שמסתפקין בצורת הפתח ברה״ר שהוא רחב ט״ז אמה ומפולש משער לשער?

סעיף ג

כה. מבוי עקום כמו אות ד;
1) האם צריך תיקון בעקמימותו, ואיזה תיקון?
2) ומה הדין בשעת הדחק?
3) צורת הפתח או לחי וקורה בעקמימותו, האם מהני גם ברחב יותר מעשר אמות?
4) מה נשתנה מבוי זה ממבוי מפולש?

כו. מבואות שלנו שיש להם דין חצרות;
1) האם צריך תיקון בעקמימותו?
2) ומה יעשה בשני ראשיו?
3) והאם מהני גם ברחב יותר מעשר אמות?

כז. במבוי עקום, האם צריכים לעשות שיתופי מבואות ביחד או יכולים להתחלק ולערב כל אחד לעצמו;
1) כשעושה צורת הפתח בשני ראשיו ולחי או קורה בעקמימותו?
2) כשעושה לחי או קורה בשני ראשיו וצורת הפתח בעקמימותו?

כח. מבוי העשוי כמו אות ח;
1) האם צריך תיקון בשני עקמימותיו ובשני ראשיו, ואיזה תיקון?
2) ומה הדין במבואות שלנו או בשעת הדחק שאי אפשר לעשות תיקון בעקמימותו?

סעיף ד

כט. מבואות הפתוחים אלו לאלו, ואין העיקום של אחד מהם נוטה לרה״ר, רק תחילת מבוי הראשון וקצה המבוי האחרון, האם צריך תיקון בכל מבוי ואיזה תיקון?

סעיף ה

ל. מבוי גדול שהרבה מבואות קטנים פתוחים לו מצד אחד או משני הצדדים, וראשם השני פתוח לרה״ר;
1) האם צריך תיקון בראש ובעקמימות של כל מבוי קטן, ואיזה תיקון, כשהמבואות הקטנים מכוונים זה כנגד זה וכשאינם מכוונים זה כנגד זה?
2) והאם צריך תיקון ואיזה תיקון במבוי הגדול - כשהוא מפולש וכשהוא סתום מצד אחד?

סימן שסה סעיף א

לא. מבוי שנפרץ בו פרצה מצדו כלפי ראשו, ונשאר עומד בראשו פס ארבעה טפחים;
1) מה הדין והטעם כשהפרצה פחות מעשר אמות?
2) ומה הדין והטעם כשהפרצה יותר מעשר אמות?
3) ואיזה תיקון מועיל כשהפרצה יותר מעשר אמות?

לב. באופן הנ״ל, כשלא נשאר עומד בראשו פס ארבעה טפחים;
1) מה הדין כשהפרצה יותר מג׳ טפחים?
2) ומאי שנא מבעלמא דבפחות מעשר אמות מיקרי פתח?
3) ומה הדין אם נשאר גידודי המעכב ההילוך שם?
4) והאם מועיל תיקון לחי או קורה או צורת הפתח במקום הפירצה, ומה הטעם?
5) והאם מועיל תיקון צורת הפתח בראש המבוי?
6) והאם מועיל להעמיד עכשיו פס ארבעה טפחים במקום שלא נשאר ד״ט?
7) ומה הדין כשהפרצה פחות מג׳ טפחים, והטעם?

סעיף ב

לג. מבוי שהוא סתום מג׳ רוחות וקצת מרוח רביעית ותיקנו ע״י לחי או קורה, ונפרץ במקום הסתימה;

1) עד כמה מותר שיהיה פרוץ?
2) והאם בעינן שיהיה הקורה גם על הפרוץ או סגי שמונח על הפתח הראשי עד מקום העומד?

לד. 1) מה הפי' לא בקעי בה רבים?
2) מבוי שנפרץ מצדו פחות מעשר אמות, ונשאר פס ארבעה טפחים אולם בקעי בה רבים, איזה תיקון צריך לתקן שם? ומה הטעם שצריך תיקון?
3) במבואות שלנו שדינם כחצרות, מה הדין כשבקעי בה רבים?

<u>סעיף ג</u>

לה. מבוי שצד אחד פתוח לרה"ר וצדו השני נפרץ לחצר, והחצר מצד שני נפרץ לרה"ר ולא ערבו בני החצר עם בני המבוי, האם מותר לטלטל בחצר;
1) כשהפרצה פחות מעשר אמות, והפרצה נגד פרצת המבוי ובקעי בה רבים?
2) כשהפרצה יותר מעשר אמות, בצד המבוי או בצד רה"ר?

לו. באופן הנ"ל, האם מותר לטלטל במבוי;
1) כשהפרצה אינו כנגד פרצת החצר, ומה הטעם?
2) כשלא נכנסו כותלי המבוי בחצר?
3) כשנכנסו כותלי המבוי בחצר והגפופים נראים למי שעומד במבוי?
4) כשנכנסו כותלי המבוי בחצר ואין הגפופים נראים למי שעומד במבוי - כשמופלגים ג' טפחים מכותלי החצר וכשמופלגים פחות מג"ט?
5) כשהפרצה נגד פרצת החצר וכותלי המבוי נכנסים לחצר, האם מהני מה שהגיפופים נראים למי שעומד במבוי, ומה הטעם?

לז. אם ערבו בני החצר עם בני המבוי והחצר פרוץ יותר מעשר אמות, האם מותר לטלטל בחצר;
1) כשהפרצה לצד רשות הרבים?
2) כשהפרצה לצד המבוי?

לח. אם ערבו בני החצר עם בני המבוי, האם מותר לטלטל במבוי;
1) כשהפרצה שבמבוי לחצר אינו מצד החצר רק באמצע, ופרצת החצר מצד השני אינו מכוון נגד פרצת המבוי?
2) כשפרצת המבוי לחצר מצדו או אפי' באמצע, ופרצת החצר מצד שני מכוון כנגדו?
3) אף כשפרצת החצר אינו מכוון כנגדו, כשהחצר הוא של יחיד, ומה הטעם?

לט. 1) מה דין המבוי שנפרץ לרחבה פחותה מסאתים?
2) ומה הדין כשנפרץ לרחבה יותר על סאתים והוקף לדירה?
3) ומה הדין כשנפרץ לרחבה יותר על סאתים ולא הוקף לדירה?
4) והאם מהני בזה כשאין כותלי המבוי נכנסין לתוך הרחבה והגיפופין נראין מבחוץ, ומה הטעם?

מ. מבוי שרוח רביעית שלו פתוח לנהר, מה הדין באופן שמצד העיר אינו משופע כ"כ שיתלקט גובה י' טפחים מתוך ד' אמות, אבל מצד השני של הנהר הוא עמוק עשרה?

<u>סעיף ד</u>

מא. מבוי הפתוח לרשות הרבים, האם מותר להשתמש תחת הקורה או כנגד הלחי המונח בראשו, או להוציא משם לחוץ או להכניס משם לפנים, ומה הטעם;
1) כשאין שם שיעור ד' טפחים על ד' טפחים?
2) כשיש שם שיעור ד' טפחים על ד' טפחים?
3) אם יש דלת למבוי והדלת לפנים מן הלחי והוא נעול?

מב. מבוי הפתוח לכרמלית;
1) האם מותר להשתמש תחת הקורה המונח בראשו, ומה הטעם?
2) האם מותר להשתמש כנגד הלחי המונח בראשו, ומה הטעם?

<u>סעיף ה-ו</u>

מג. 1) האם מותר לישב בקביעות בראש המבוי תחת הקורה או אצל הלחי וחפץ בידו, ומה הטעם?
2) האם מותר לישב בקביעות בראש המבוי כשיש צורת הפתח - גבוה או נמוך, ומה הטעם?
3) ומה הדין אם המבוי פתוח לכרמלית?
4) והאם צריך למחות ביד הנשים היושבות על פתח המבוי וכדיהן בידן, ומה הטעם?

סעיף ז

מד. מבוי שיש בו קורה או לחי או צורת הפתח, ונשבר בשבת, האם מותר לטלטל שם מכאן ואילך, ומה הטעם;
1) בעיר שאינה מוקפת חומה?
2) בעיר שהיא מוקפת חומה, כשישבה ולבסוף הוקפה?
3) בעיר שהיא מוקפת חומה, כשהוקפה ולבסוף ישבה?
4) בעיר שהיא מוקפת חומה ועומד ליסתר מערב שבת?

מה. 1) באר מתי אמרינן 'שבת הואיל והותרה הותרה'?
2) כשחל יו"ט ראשון בערב שבת ונפסק בו העירוב, האם אמרינן הואיל והותר ליו"ט הותר לשבת, ומה הטעם?

סעיף ח

מו. מבוי שעשו שיתוף מבואות ולא עירוב חצירות, ונשברה הקורה בחול, האם מותר לטלטל בשבת;
1) באותו חצר שהעירוב מונח בו?
2) בחצירות הפתוחות לו ע"י פתח או חלון?
3) בחצירות שאינן פתוחות לו?

מז. אם נשברה הקורה בשבת, האם מותר לטלטל;
1) בתוך החצירות?
2) מחצר לחצר דרך פתחים או חורין?
3) מחצר לחצר דרך המבוי?

מח. במקום שלא עשו שיתופי מבואות ולא עירובי חצירות, האם מותר לטלטל מחדר לחדר בבית אחד כשבכל חדר דר אדם אחד לבדו ואין לחבירו תפיסת יד?